

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Сумський державний університет
Факультет іноземної філології та соціальних комунікацій
Кафедра психології, політології та соціокультурних технологій

«До захисту допущено»

Завідувач кафедри

_____ Андріана Костенко
(підпис) (Ім'я та ПРІЗВИЩЕ)

_____ 20__ р.

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
на здобуття освітнього ступеня Магістр

зі спеціальності 052 Політологія
освітньо-професійної програми «Політичні технології та аналітика»
на тему: Волонтерство як інструмент розвитку територіальної громади

Здобувача групи ПТ.м-31 Мельника Михайла Володимировича

Кваліфікаційна робота містить результати власних досліджень.
Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на
відповідне джерело.

_____ (підпис)

Михайло МЕЛЬНИК

Керівник доктор педагогічних наук, доцент кафедри психології, політології та
соціокультурних технологій Олена КУПЕНКО

(посада, науковий ступінь, вчене звання, Ім'я та ПРІЗВИЩЕ)

_____ (підпис)

Консультант¹⁾

_____ (посада, науковий ступінь, вчене звання Ім'я та ПРІЗВИЩЕ)

_____ (підпис)

Суми – 2024

ЗМІСТ

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА	1
ВСТУП	3
Розділ 1. Поняття «розвиток громади» та «волонтерство» в аспекті політології	7
1.1. Дослідження поняття «громада» у роботах вітчизняних науковців та нормативно-правових актів	7
1.2. Дослідження поняття «волонтерство», його впливу на суспільство, законодавча база та державна політика	15
Висновок до розділу 1	33
Розділ 2. Практичний досвід поширення волонтерства	36
2.1. Українські та закордонні політологічні підходи, технології, методики розвитку територіальних громад	37
2.2. Діяльність волонтерських організацій та фактори впливу на розвиток громади	45
Висновок до розділу 2	62
Розділ 3. Перспективи щодо реалізації проєктів волонтерської діяльності в межах територіальної громади	64
3.1. Вивчення потреб громад щодо створення сприятливих умов для волонтерської діяльності	64
3.2. Вплив реалізованих волонтерських проєктів на розвиток громади: дані емпіричного дослідження	72
3.3. Волонтерство в умовах війни як драйвер розвитку та стабільності територіальних громад	82
Висновок до розділу 3	86
ВИСНОВОК	89
Рекомендації щодо волонтерства як інструменту розвитку громад	92
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	93
ДОДАТКИ	104

ВСТУП

Актуальність теми. Значимість теми дослідження «Волонтерство як інструмент розвитку територіальної громади» зумовлена низкою важливих соціальних, економічних і політичних аспектів, які мають прямий вплив на формування та розвиток місцевих громад в Україні та інших країнах. У період глобальних змін та швидкого розвитку громадянського суспільства, волонтерство стало важливим механізмом, що сприяє розвитку місцевих спільнот, покращенню якості життя та формуванню соціальної згуртованості. У цьому контексті роль волонтерських ініціатив стає все більш значущою, оскільки вони здатні впливати на вирішення низки соціальних проблем, зокрема, в умовах обмежених ресурсів місцевих бюджетів.

Одним з основних аспектів актуальності є важливість волонтерства для зміцнення громадянської активності та розвитку демократичних процесів на місцевому рівні. Завдяки волонтерам громадяни можуть брати активну участь у вирішенні нагальних проблем своєї громади, що сприяє покращенню взаємодії між мешканцями та органами місцевої влади. У сучасному світі, коли активність на місцевому рівні набуває все більшого значення, роль волонтерів стає важливою не лише у наданні допомоги, а й у формуванні нового типу взаємин між владою та громадою.

Особливої актуальності ця тема набуває у контексті соціальних і економічних трансформацій, які відбуваються в Україні. Перехід до ринкової економіки, реформи децентралізації, а також глобальні виклики, такі як пандемія COVID-19, стали серйозними випробуваннями для територіальних громад. У цьому контексті волонтерство виступає як інструмент, що дозволяє не тільки зберігати соціальний баланс, але й активно залучати громадян до вирішення проблем на місцевому рівні [89, с. 122].

Дослідження волонтерства як інструмента розвитку територіальних

громад дозволяє глибше зрозуміти, як волонтерські ініціативи можуть стати важливим ресурсом для зміцнення соціальної інфраструктури, розвитку місцевої економіки, підвищенню включення мешканців у життя громади та підтримки соціальних програм. Важливим є також те, як волонтерська діяльність сприяє підвищенню рівня довіри серед населення до органів місцевої влади, а також розвитку місцевої демократії. Адже саме на місцевому рівні найбільше проявляється прямий вплив громадян на процеси ухвалення рішень, що стосуються їхнього повсякденного життя.

Волонтерство в Україні в останні роки зазнає значних змін, зокрема через активну участь громадян у різних формах волонтерської діяльності під час кризових ситуацій, таких як воєнні дії, природні катастрофи або пандемії. Водночас, розвиток волонтерського руху створює нові можливості для розвитку місцевих ініціатив, формує культуру взаємодопомоги, добросусідства і підтримки. Волонтерська діяльність виступає важливим інструментом не лише для надання допомоги, але й для формування і реалізації місцевих стратегій розвитку, адже багато волонтерських організацій активно співпрацюють з органами місцевого самоврядування, бізнесом та іншими соціальними партнерами [8, с. 38].

Актуальність цієї теми також підтверджується необхідністю глибокого аналізу можливостей інтеграції волонтерських практик у процеси управління громадами та розвитку територій, враховуючи нові соціальні реалії, пов'язані з розвитком інформаційних технологій, соціальних медіа та мобільних платформ. Також, важливо вивчити, як волонтерство може стати фактором соціалізації, навчання та розвитку громадян, особливо молоді, і яким чином ця діяльність сприяє вихованню соціальної відповідальності, активної громадянської позиції, а також створенню нових форм соціальної взаємодії в межах громади [50].

Важливою є проблема оцінки ефективності волонтерських проєктів на рівні територіальних громад, а також механізмів підтримки та розвитку

волонтерства з боку органів влади та місцевого самоврядування. Створення сприятливого середовища для волонтерської діяльності, у тому числі через забезпечення відповідного правового поля, підтримку на рівні держави та місцевих громад, чи впровадження нових практик волонтерства, є важливим завданням для досягнення сталого розвитку територіальних громад.

Метою дослідження є теоретичне обґрунтування користі волонтерства як інструменту розвитку територіальної громади.

Об'єктом дослідження є процес розвитку територіальної громади.

Предметом дослідження є волонтерство як інструмент процесу розвитку територіальних громад.

Завдання дослідження:

- дослідити поняття «розвиток громади» в аспекті політології та теоретично обґрунтувати проблему дослідження;
- дослідити нормативно-правові документи розвитку громад й уточнити проблематику та рамки дослідження;
- виявити наявні в українські та закордонні політологічні підходи, технології, методики розвитку громад;
- дослідити наявні практики волонтерських рухів та активностей та виокремити фактори їх впливу на розвиток громад;
- обґрунтувати процес отримання та характеристики емпіричних даних дослідження;
- здійснити опитування та підставі аналізу його даних виокремити драйвери впливу волонтерства на розвиток громади

Методи дослідження. У дослідженні будуть використані такі методи: теоретичний аналіз наукової літератури; контент-аналіз статистичних даних; порівняльний аналіз; експертні оцінки; опитування.

Гіпотеза дослідження. Поширення волонтерства на локальному рівні може сприяти прямому розвитку громади за рахунок таких механізмів:

- вирішення соціальних проблем;
- підвищення рівня громадянської активності громадян;
- зміцнення соціальних зв'язків та довіри між людьми.

Структура роботи. Дипломна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків та списку використаних джерел.

Розділ 1. Поняття «розвиток громади» та «волонтерство» в аспекті політології

1.1. Дослідження поняття «громада» у роботах вітчизняних науковців та нормативно-правових актів

Досліджуючи історію терміну «територіальна громада», важливо звернути увагу на перші спроби закріпити це поняття у законодавстві незалежної України, що набули певної схожості з сучасним трактуванням, і відбулися ще у 1995 році під час підписання Конституційного договору між Верховною Радою України та Президентом України. У ст. 47 цього договору фігурує термін «територіальні колективи громадян, які проживають у селах (сільрадах), селищах, містах».

Проводячи аналогію з подальшим розвитком законодавчої бази можна сказати, що саме розділ VII цього договору ліг в основу діючих наразі законних актів, якими регулюються питання місцевого самоврядування.

Уже 28 червня 1996 року ст. 140 розділу XI Конституції України згадується широко відоме наразі сполучення «територіальна громада», згідно якого територіальна громада позиціонується як «жителі села чи добровільного об'єднання у сільську громаду жителів кількох сіл, селища та міста».

До того ж, Конституція України зберігає принципи, закладені раніше в розділі Конституційного договору, що стосується місцевого самоврядування. Серед них – принцип виборності, правосуб'єктності, а також особливий статус Київської та Севастопольської міських адміністрацій.

Більш конкретики стосовно досліджуваного терміну з'являється уже в Законі України «Про місцеве самоврядування», де у першому розділі чітко окреслене значення надається саме «територіальній громаді».

З реформою децентралізації, метою якої є «формування ефективного

місцевого самоврядування та територіальної організації влади», у специфіці місцевого самоврядування виникає ще одне поняття – об'єднана територіальна громада.

Поняття «громада» є складним і багатограним через велику кількість різних визначень і підходів. Тому представники різних наук по-різному трактують його зміст. Наприклад, якщо аналізувати це поняття з точки зору соціології, то громада розглядається як група людей, котрі проживають на певній географічній території та взаємодіють між собою, або ж як об'єднання людей з подібною культурою чи однаковими інтересами [65]. Також, це може бути спільнота людей для соціальної взаємодії [83].

Тому пропонуємо використати для окреслення термін, що сформований у роботі Ковальчук Ю. М., а саме «об'єднана територіальна громада – це створене згідно з законом добровільне об'єднання територіальних громад сіл, селищ та міст, яке є первинною (базовою) одиницею у системі адміністративно-територіального устрою, та спроможне самостійно або через органи місцевого самоврядування вирішувати питання місцевого значення» [91; 92].

Б. Шевчук зазначає, що громада – це сукупність мешканців, які спільно проживають на певній території, мають визначений законодавством правовий статус та взаємодіють у межах цієї території. Важливою характеристикою громади є ідентифікація її членів з цією спільнотою, а також наявність спільних інтересів, які об'єднують її учасників. Науковець акцентує увагу на тому, що громадяни, які є частиною цієї спільноти, не лише проживають разом, а й активно долучаються до вирішення спільних питань і підтримки соціальних, економічних та культурних цінностей громади [88, с. 40].

Важливо звернути увагу на різноманітність трактувань терміна «територіальна громада». Згідно з Європейською хартією місцевого самоврядування, територіальна громада є специфічним суб'єктом місцевого

самоврядування. Її особливість у тому, що на локальному рівні вона може розглядатися уже не як учасник управління, а як первинний суб'єкт цього процесу. Управління, як нам вже відомо, включає цілеспрямований вплив одного суб'єкта управління на невід'ємну частину – об'єкт управління. Однак в умовах розвитку територіальної громади, вплив управлінської системи на саму себе стає домінуючим.

Отже, існує не дві системи – управлінська і та, що підлягає управлінню, а саме одна система, іншими словами – самоуправлінська. Незалежність місцевого самоврядування проявляється в організаційній та фінансовій відокремленості, а також у можливості вирішувати місцеві питання самостійно в межах компетенції, яка є закріпленою законодавством, і нести відповідальність за ці рішення.

XXI століття для України є одним зі складних часів, бо країну охопила низка складних і трагічних подій: Революція Гідності, початок війни на території країни та анексія Криму. Однак, цей період став також часом суттєвих змін, які пов'язані із трансформуванням соціально-політичної системи в Україні. Варто згадати про адміністративно-територіальну реформу, децентралізацію та створення об'єднаних територіальних громад (ОТГ), котрі спрямовані на передачу частини повноважень від центральної влади до місцевих органів [84, с. 69-70].

Отже, це дозволяє громадянам не лише обирати місцеву владу, а й активно долучатися до її діяльності, здійснювати нагляд за її роботою, впливати на розподіл та використання ресурсів, реалізовувати себе на місцевому рівні. Згідно із Законом України «Про місцеве самоврядування», громадськість має право активно долучатися до вирішення питань, які стосуються територіальних громад, а також шукати шляхи вирішення цих проблем у співпраці з різними організаціями та структурами, котрі діють на локальному рівні [73].

Згідно з Конституцією України, територіальна громада – це об'єднання

жителів одного або кількох населених пунктів, які добровільно утворюють спільну громаду для вирішення питань місцевого значення.

Основними функціями територіальної громади є:

- обрання сільського, селищного або міського голови, який очолює виконавчий орган та керує засіданнями ради і виконавчого комітету;
- обрання старост і депутатів, які представляють інтереси громади та захищають її права;
- управління майном, що перебуває в комунальній власності;
- затвердження програм соціально-економічного та культурного розвитку та контроль за їх виконанням;
- ухвалення бюджетів на рівні адміністративно-територіальних одиниць та контроль за їх використанням;
- встановлення місцевих податків і зборів у межах чинного законодавства;
- організація місцевих референдумів та забезпечення реалізації їх результатів;
- створення, реорганізація та ліквідація комунальних підприємств, установ і організацій, а також контроль за їх діяльністю;
- вирішення інших питань, що віднесені до компетенції громади згідно з законом [39].

Б. М. Шевчук підкреслює, що для формування справжньої громади необхідне розуміння та прийняття спільних інтересів її членами, а також здатність до взаємодії в межах законодавчо визначеного правового поля. Він також наголошує на важливості спільних зусиль мешканців для досягнення спільних цілей, що сприяє розвитку не лише соціальної єдності, а й підвищенню ефективності місцевого самоврядування. Громада виступає основою для соціальних змін, оскільки її члени мають спільну зацікавленість у поліпшенні умов життя та розвитку території, на якій проживають [88].

Ключовим моментом є те, що громада визначається не тільки географічною приналежністю, але й глибинним емоційним зв'язком між її мешканцями. Важливим аспектом є наявність певних соціальних та культурних норм, що сприяють взаємодії між її учасниками та формуванню у них почуття належності до єдиної спільноти. Згуртованість громади допомагає вирішувати локальні проблеми та зберігати соціальну гармонію в межах певної території [88, с. 40].

Б.М. Шевчук також зазначає, що для розвитку громади важливим є включення її членів у процеси прийняття рішень, що стосуються як локальних проблем, так і більш глобальних завдань. Він підкреслює необхідність розвитку громадської активності та залучення мешканців до волонтерських ініціатив, що сприяють зміцненню соціальної структури громади та підвищенню її стійкості [88, с. 41].

Таким чином, громада є не лише територіальним утворенням, а й соціальною конструкцією, в основі якої лежать спільні інтереси, зусилля та взаємодія її членів.

Аналіз наукових джерел показує, що трактування поняття «територіальна громада» може варіюватися залежно від наукової школи, до якої належить дослідник. Сьогодні вчені приділяють увагу не лише юридичним і економічним аспектам цього питання, а й психологічним, соціальним та політичним аспектам. Важливо зазначити, що недостатність акценту на політичному вимірі в минулому була характерною для класичної школи, яка суворо розмежовувала управлінські та політичні функції у рамках державного апарату [87, с. 332-333].

Передача усіх повноважень та ресурсів на локальний рівень поклала на об'єднані територіальні громади (ОТГ) відповідальність за ефективний розподіл цих ресурсів, а також за розвиток громади і створення сприятливих умов для забезпечення високого рівня життя її мешканців. Цей процес трансформації супроводжується суттєвими змінами у соціальній сфері. ОТГ не

лише відповідають за соціальний захист різних категорій населення, а й мають важливу роль у вирішенні соціальних проблем, задоволенні потреб та інтересів своїх членів [3, с. 48].

З часом суспільство все більше усвідомлює, що економічний розвиток країни безпосередньо залежить від активності місцевих громад у розвитку своїх територій. Завдяки цьому територіальні громади повинні перетворюватися з об'єктів управління в самостійних суб'єктів, які здатні формувати власну спроможність.

Місцеві органи самоврядування отримують нові можливості та стимули для ефективною реалізації своїх повноважень. Уперше за часи незалежності України територіальні громади беруть на себе відповідальність за планування свого розвитку, формування місцевих бюджетів, сприяння економічному зростанню, залучення інвестицій та розвиток бізнесу [82].

Оскільки кожна територіальна громада є самостійним суб'єктом на ринку, зростає необхідність ефективного використання наявних ресурсів та конкурентних переваг для розвитку місцевої економіки. Однак, згідно з принципами децентралізації та стратегії розвитку місцевого самоврядування, більш важливим є розвиток міжмуніципальної співпраці, що дозволяє громадам об'єднувати свої зусилля для вирішення спільних проблем і досягнення більшого економічного добробуту через спільне використання ресурсів та потенціалу. Така співпраця передбачена різними нормативно-правовими актами, зокрема, законами України «Про добровільне об'єднання територіальних громад» і «Про місцеве самоврядування в Україні». [61].

Для розвитку територіальної громади активісти залучають різноманітні ресурси: людські, інтелектуальні, інфраструктурні, природні, енергетичні та фізичні. Використовуючи ці можливості, громади прагнуть побудувати стійку, зростаючу економіку, здатну забезпечити самодостатність і фінансову стабільність. В умовах воєнного стану особливо важливим є збереження

стійкості громади, відновлення пошкодженої інфраструктури та адаптація до нових економічних реалій. Основним завданням є створення умов для сталого розвитку, що дозволяє громадам бути конкурентоспроможними як на національному, так і на міжнародному рівнях [69, с. 49].

Важливою складовою цього процесу є залучення інвестицій і підтримка місцевих підприємств, що сприяє створенню нових робочих місць та розвитку бізнес-середовища. У період відновлення важливим є також сприяння відновленню підприємств, пошкоджених війною, та підтримка економічної активності на всіх рівнях. Для ефективного використання ресурсів громади повинні стратегічно планувати розвиток, орієнтуючись на довгострокові перспективи, а також на можливість швидкої адаптації до змін, спричинених війною. Це включає розвиток інфраструктури, яка сприяє економічній активності та полегшує доступ до важливих ресурсів і ринків.

У свою чергу, розвиток інфраструктури дозволяє залучати інвесторів і створювати сприятливий клімат для підприємництва. У сучасних умовах місцеві громади повинні постійно адаптуватися до змінюваних економічних реалій і шукати нові шляхи для розвитку своєї економіки [55].

Також, у ході децентралізації, держава передає на місця більше податкових ресурсів та повноважень, що має підвищити відповідальність місцевих органів влади не тільки перед власними громадами, але й перед усією країною за подальший розвиток.

При розробці планів сталого розвитку для територіальної громади слід враховувати шість ключових принципів, які забезпечать успішну реалізацію стратегії і сприятимуть її довгостроковому ефекту:

- економічний розвиток створюється бізнесом;
- робочі місця забезпечують добробут громади і впливають на зростання як індивідуальних доходів мешканців, так і на зростання сукупного суспільного продукту;

- місцева влада та громадські організації створюють умови для розвитку бізнесу;
- розвинута інфраструктура є головним елементом конкурентоспроможності громади;
- якісні послуги, що надаються місцевою владою громаді та бізнесу, є головним елементом конкурентних переваг;
- ефективне управління містом чи регіоном забезпечується системним менеджментом (планування, організація, мотивація, контроль), місцевими ресурсами, співпрацею зацікавлених осіб та тристороннім партнерством.

При розробці планів сталого розвитку для територіальної громади важливо також враховувати специфіку місцевих умов та потреб. Стратегічний підхід до розвитку має включати інтеграцію інноваційних технологій, що сприяють економічному зростанню та підвищенню якості життя мешканців. Не менш важливим є створення умов для залучення інвестицій та підтримки місцевих підприємств, що сприяють створенню робочих місць і розвитку економічної активності. Окрім цього, необхідно зосередитися на розвитку людського капіталу, забезпеченні доступу до освіти та підвищенні кваліфікації населення. Тільки за умови інтегрованого підходу та співпраці між місцевою владою, бізнесом та громадськими організаціями можна досягти сталого розвитку громади та забезпечити її конкурентоспроможність на регіональному та міжнародному рівнях.

Також, ми виокремили основні принципи, які є важливими для розвитку територіальних громад та впровадження ініціатив, спрямованих на місцевий економічний розвиток:

- використання комплексного підходу;
- творчість та креативність;
- місцеве лідерство та бачення перспектив;

- оперативність та націленість на дії у плануванні;
- прозорість програм;
- створення партнерства.

Важливо також зазначити, що для успішного розвитку територіальних громад необхідно забезпечити постійну підтримку інновацій та технологій. Це дозволяє не тільки підвищити ефективність місцевих ініціатив, а й залучати додаткові ресурси для розвитку. Також, важливим аспектом є активна взаємодія громади з державними установами, що дозволяє належно реалізовувати ініціативи та забезпечувати їх фінансування. Потрібно також сприяти розвитку громадянської активності та залученню населення до процесів прийняття рішень, що допомагає підвищити рівень довіри до місцевої влади. Зрештою, врахування потреб і особливостей місцевої спільноти сприяє більш ефективному впровадженню принципів сталого розвитку на місцевому рівні.

1.2. Дослідження поняття «волонтерство», його впливу на суспільство, законодавча база та державна політика

Термін «волонтер» походить від латинського слова *voluntarius*, що означає «доброволець», тобто особа, яка добровільно і безкорисливо виконує певну діяльність для досягнення соціальних чи благодійних цілей. Волонтерство, як форма громадянської активності, ґрунтується на принципах безкорисливості, бажанні допомогти тим, хто цього потребує, і сприянні суспільному благу [20].

Усі, хто займаються волонтерською діяльністю, надають свій час, енергію та навички для вирішення соціальних проблем, підтримки вразливих груп населення, а також допомоги в різноманітних ініціативах від екологічних до гуманітарних є волонтерами [20].

Волонтерство в Україні пройшло довгий та складний шлях свого становлення, періодично стикаючись з труднощами та викликами на кожному

етапі розвитку. Історія волонтерської діяльності в нашій країні тісно пов'язана з процесами політичних та соціальних змін, а також із формуванням громадянського суспільства. Спочатку волонтерство було лише елементом благодійної діяльності, однак з часом стало важливою частиною демократичних перетворень та соціальної активності громадян. Розвиток волонтерського руху в Україні можна умовно поділити на декілька етапів, кожен з яких характеризується своєю специфікою та особливими досягненнями [23].

Перший етап, що тривав з 1991 по 2010 рік, був періодом зародження волонтерства в незалежній Україні. У цей час волонтерська діяльність лише починала отримувати свою форму, трансформуючи європейські та світові традиції до вітчизняних умов. Незважаючи на те, що волонтерство на цьому етапі не мало значного впливу на політичні та суспільні процеси, воно стало важливим елементом соціальної допомоги і громадянської активності. Цей період заклав основи для подальшого розвитку волонтерського руху, створивши передумови для його організаційного оформлення та державної підтримки. Волонтерська діяльність здебільшого носила епізодичний характер, а її масштаби були обмежені [19; 26; 53].

Однак у 2003 році Кабінет Міністрів України видав розпорядження «Про утворення Координаційної ради з питань розвитку та підтримки волонтерського руху», що стало важливим кроком для офіційного визнання волонтерства в країні і створення передумов для подальшого розвитку цієї діяльності. Цей етап був важливим для визначення основних напрямів розвитку волонтерства в Україні, формування перших координаційних структур та початку державної підтримки волонтерських ініціатив [75].

Другий етап розвитку волонтерства в Україні (2011–2012 рр.) став важливим періодом, коли волонтерський рух набув масштабного та організованого характеру. Особливо знаковим стало проведення частини матчів Чемпіонату Європи з футболу, що проходив в Україні. Це був перший випадок в

історії незалежної України, коли волонтерська діяльність набула такого великого масштабу. Для успішної організації цього міжнародного заходу було залучено тисячі волонтерів, які пройшли спеціальне навчання та підготовку згідно з міжнародними стандартами. Волонтери виконували різноманітні функції: допомагали в організації подій, обслуговуванні вболівальників, контролювали безпеку на матчах, що зробило їх незамінною частиною проведення чемпіонату [75, с. 11].

Цей період також ознаменувався важливими змінами на правовому рівні. У 2011 році в Україні був ухвалений закон, що регулював волонтерську діяльність, що стало важливим кроком для офіційного визнання та підтримки волонтерів. Законодавче оформлення волонтерства дозволило більш чітко визначити права і обов'язки добровольців, організацій та установ, що працюють з ними. Завдяки цьому почали формуватися більш організовані платформи і програми для волонтерів, що значно спростило процес залучення людей до волонтерських ініціатив [69].

Волонтерська діяльність є важливим аспектом сучасного суспільного життя, який має значний вплив на розвиток громадянського суспільства та соціальної згуртованості. В Україні волонтерство розпочало свій розвиток з початком незалежності країни в 1991 році, коли з'явилися перші організації та ініціативи, спрямовані на допомогу нужденним. З того часу цей рух поступово розвивався, ставши невід'ємною частиною соціальної структури та культурної спадщини України. Важливим етапом у розвитку волонтерства стало впровадження відповідної законодавчої бази, яка дозволяє регулювати діяльність волонтерів та підтримувати їхні ініціативи на державному рівні [43; 48].

Видатна науковця Т. Лях у своїй праці «Методика організації волонтерських груп» підкреслює, що волонтерська діяльність є важливим інструментом підтримки та піклування про членів громади, що реалізується

через взаємодію між людьми для спільного пошуку нових шляхів вирішення актуальних проблем [47]. Вона зазначає, що волонтерство будується на принципі співпраці «людина – людині», де ключовим є надання допомоги тим, хто її потребує, а також колективне вирішення суспільних викликів. Волонтерська діяльність виступає не лише як спосіб адресної допомоги, але й як важливий механізм соціальної згуртованості, що допомагає громадам долати соціальні, економічні та культурні труднощі [47].

Територіальні громади, які активно розвивають волонтерську діяльність, мають значні шанси стати лідерами в розвитку своїх територій. Волонтерство сприяє формуванню сильних соціальних зв'язків, розвитку довіри між мешканцями і створенню позитивного іміджу громади. Завдяки залученню волонтерів громади можуть швидше реагувати на місцеві потреби, вирішувати соціальні та економічні проблеми, а також організовувати ініціативи, що залучають зовнішні інвестиції [64, с. 322].

Волонтерські проекти часто стають основою для розвитку інноваційних ініціатив і підприємств, а також допомагають створювати нові робочі місця та підвищувати якість місцевої інфраструктури.

Окрім цього, завдяки волонтерству громади можуть сприяти формуванню культури співпраці і соціального підприємництва, що забезпечує їх інтеграцію в глобальні економічні процеси і відкриває нові можливості для сталого розвитку [82, с. 427].

З огляду на те, що на сьогодні понад 80% громадян України залучені до різноманітних форм волонтерства, вивчення цієї теми є надзвичайно актуальним. Це дозволяє не лише оцінити роль волонтерської діяльності в сучасному українському суспільстві, а й дослідити еволюцію волонтерського руху з огляду на історичні, соціальні та правові зміни, які відбулись у країні за останні десятиліття [34].

Волонтерство є важливим соціальним феноменом, який активно

розвивається в сучасному суспільстві, особливо в розвинених країнах. Його фундаментом є ідея безоплатної допомоги, надання підтримки вразливим категоріям населення та активне залучення громадян до вирішення соціальних проблем. У розвинених країнах участь громадян у волонтерських проєктах стала повсякденним явищем, яке визнається важливою складовою громадянської свідомості.

Важливою відмінністю волонтерства від благодійництва та меценатства є те, що останні пов'язані з наданням матеріальної допомоги - коштів чи інших цінностей. Натомість волонтерство передбачає безоплатну, добровільну працю заради допомоги вразливим категоріям населення, без очікування матеріальної вигоди. Таким чином, волонтерська діяльність сприяє не лише вирішенню соціальних проблем, а й розвитку культури взаємодопомоги та громадянської відповідальності [12].

Волонтерська діяльність має важливе значення для зміцнення громадянського суспільства, формуючи у людей бажання активно брати участь у суспільних процесах. Вона також сприяє створенню згуртованих та стійких громад, де підтримка один одного стає нормою. Тому необхідно підтримувати та заохочувати волонтерство, надаючи йому відповідну правову та інфраструктурну підтримку.

Підтвердженням важливості та актуальності волонтерської діяльності є офіційні визначення таких термінів, як «волонтерство» та «волонтерська діяльність», які складають основу для розуміння цього явища. Так, згідно з «Рекомендаціями щодо підтримки волонтерства», затвердженими Генеральною асамблеєю ООН, волонтерство охоплює широкий спектр видів діяльності.

Це включає як традиційні форми взаємодопомоги, так і офіційні механізми надання послуг, а також інші форми громадянської участі, які здійснюються на добровільних засадах. Усі ці форми мають спільну мету – сприяти загальному благу громад та суспільства, при цьому матеріальна

винагорода не є головним мотивом для учасників [62].

Визначення волонтерства в такому контексті підкреслює його значення не лише як засобу допомоги, а й як важливого інструменту громадянської активності. Важливо, що волонтерська діяльність може мати різноманітні форми, від індивідуальних зусиль до організованих ініціатив у рамках громадських організацій [66, с. 100-102].

Це також означає, що волонтерство може бути ефективним у різних сферах - від гуманітарної допомоги до розвитку культури, освіти і навіть у підтримці економічних та екологічних ініціатив [51].

Система волонтерства в Україні, як і в багатьох інших країнах, має свою специфіку, але принципи, закладені в міжнародних документах, є універсальними. Вони допомагають правильно організувати діяльність волонтерів, гарантувати їм певний рівень захисту і підтримки, а також забезпечити ефективність їхньої роботи на користь суспільства. Саме тому підтримка і розвиток волонтерського руху є важливим напрямком у стратегічному розвитку держави [48].

З точки зору політології, волонтерство розглядається як форма громадянської участі, яка сприяє розвитку громадянського суспільства. Волонтери беруть активну участь у вирішенні соціальних, екологічних та гуманітарних проблем, що зміцнює демократичні процеси в країні. Підвищення рівня громадянської активності через волонтерство сприяє розвитку політичної культури, вихованню відповідальності за долю країни. У політичному контексті волонтерство також є інструментом мобілізації ресурсів для вирішення найгостріших соціальних проблем, що дозволяє зменшити політичну напругу і допомогти державним органам вчасно реагувати на зміни в суспільстві [24; 32].

Волонтерська діяльність набуває все більшої популярності у світі. З кожним роком все більше людей в різних країнах Європи, Азії та Америки активно долучаються до волонтерських ініціатив. Сьогодні добровольці з різних

куточків світу об'єднані в глобальний волонтерський рух, що має значний вплив на соціальний розвиток.

Наприклад, згідно з даними Національного центру волонтерської роботи Великої Британії, головним мотивом для багатьох волонтерів є сама діяльність, яка дає можливість відчувати зв'язок із суспільством і сприяє інтеграції в нього. Приблизно 32% учасників вказують, що їх основним стимулом є потреба в відчутті єдності з іншими людьми [63].

Волонтерство часто стає індикатором рівня політичної стабільності в державі. Якщо громадяни готові активно брати участь у волонтерських ініціативах, це свідчить про високий рівень політичної довіри до суспільних інститутів та організацій. З іншого боку, низький рівень волонтерської активності може свідчити про політичну апатію або недовіру до уряду, що вказує на певні проблеми в управлінні або на кризу в суспільстві.

Волонтерська діяльність є важливим соціальним феноменом, який має значний вплив на стабільність і розвиток суспільства, зокрема в контексті політичних процесів. В умовах кризових ситуацій, таких як війни, соціальні чи економічні катастрофи, волонтерство стає не лише формою гуманітарної допомоги, а й інструментом політичної стабільності. У такі моменти громадяни, які займаються волонтерством, відіграють важливу роль у забезпеченні соціального миру та зниженні напруженості, що виникає внаслідок політичних чи економічних труднощів. Волонтерський рух здатний заповнити прогалини в державних соціальних програмах, виконуючи функції, які часто недоступні або недостатньо ефективні через бюрократичні перепони або недостатнє фінансування [46].

Волонтерство є важливою частиною демократичних процесів, яке здатне зміцнювати політичну стабільність, сприяти розвитку громадянської свідомості та мобілізувати суспільство для вирішення важливих проблем. Водночас, воно може бути як індикатором, так і фактором політичних змін, що вказує на його

значення у сучасних політичних процесах. Волонтерська діяльність допомагає створювати політичну культуру взаємодії та підтримки, що є основою для ефективного управління та стабільного розвитку країни [25].

Таким чином, волонтерство стало не просто формою допомоги, а важливим інструментом соціальної інтеграції, збагачуючи українську культуру новими цінностями та поглиблюючи розуміння громадянського обов'язку. В умовах, коли абсолютно кожен може внести свій вклад у зміни на краще, волонтерський рух сприяє створенню більш згуртованого та відповідального суспільства, яке здатне до колективних дій для досягнення загального блага [80].

Волонтерська діяльність у територіальній громаді є добровільною та безкоштовною допомогою, спрямованою на вирішення соціальних проблем через активізацію місцевих мешканців. Вона мотивує громадян до участі у вирішенні спільних завдань, сприяє їх згуртуванню для досягнення загальних цілей та забезпечує належну організацію волонтерської роботи на рівні громади. Така діяльність не тільки сприяє соціальній згуртованості, але й стимулює лідерів громади до співпраці в ім'я блага суспільства.

Волонтерство стає важливим інструментом для вирішення локальних проблем, таких як підтримка вразливих груп населення, розвиток інфраструктури, екологічні ініціативи чи організація культурних та освітніх заходів [13, с. 133].

Для ефективного організування волонтерської діяльності у громаді необхідно чітко визначити її види та особливості. Кожен вид волонтерської роботи має свої специфічні завдання, мотивацію та методи реалізації, тому важливо правильно розмежовувати їх і враховувати при плануванні ініціатив. Наприклад, волонтерська діяльність на рівні сільських та міських громад може відрізнятися за масштабами та специфікою проблем, що вирішуються, в той час як у великих міських чи обласних територіальних громадах можуть бути

організовані більш масштабні та складні проєкти. У такому контексті важливою є роль місцевих органів самоврядування, які мають забезпечити належні умови для розвитку волонтерства та підтримки таких ініціатив на місцях [67].

Завдяки волонтерству, територіальні громади можуть не лише вирішувати актуальні соціальні проблеми, а й зміцнювати місцеву демократію, залучаючи громадян до активної участі в управлінні та розвитку своїх територій [6].

У межах територіальних громад реалізуються колективні інтереси великих адміністративно-територіальних одиниць, таких як райони та області. Ці громади мають більші можливості для комплексного вирішення соціальних, економічних та культурних проблем, оскільки вони об'єднують ресурси кількох малих громад. Тут волонтерська діяльність може бути спрямована на розв'язання більш масштабних завдань, що виходять за межі окремих сіл або міст, наприклад, на розвиток інфраструктури, охорону здоров'я або освіти на рівні району чи області. У таких громадах створення координаційних центрів волонтерської діяльності та залучення великих організацій допомагає організувати та здійснювати більш глобальні проєкти, які мають потенціал для покращення життя населення в цілому [69].

Натомість сільські, селищні та міські територіальні громади є спільнотами, у межах яких здійснюється безпосередня життєдіяльність населення, що проживає в конкретних адміністративно-територіальних одиницях. Волонтерська діяльність у цих громадах має безпосередній і практичний характер, орієнтований на вирішення локальних проблем, таких як допомога малозабезпеченим, організація культурних заходів або екологічні ініціативи. Активність місцевих жителів у вирішенні таких питань сприяє зміцненню соціальної згуртованості та розвитку громади. Волонтерство в цих громадах також дозволяє залучити громадян до процесів місцевого самоврядування, підвищуючи рівень участі мешканців у вирішенні нагальних питань [1, с. 299-301].

Важливу роль у підтримці та розвитку волонтерських ініціатив відіграють всеукраїнські об'єднання, зокрема *Всеукраїнська асоціація волонтерів, Українська волонтерська служба, Національна мережа волонтерських центрів України, Всеукраїнський Союз Волонтерів України* та інші, які надають ресурсну та організаційну підтримку волонтерам, сприяють координації волонтерських зусиль і обміну досвідом на національному рівні.

Завдяки ефективному використанню потенціалу волонтерства, територіальні громади можуть не тільки оперативно реагувати на потреби своїх мешканців, але й створювати основи для сталого розвитку, що передбачає довгострокову стратегію вирішення проблем у таких сферах, як охорона навколишнього середовища, соціальна підтримка та розвиток інфраструктури. Важливим аспектом є роль державної політики, яка має забезпечити підтримку на всіх рівнях волонтерської діяльності, створюючи законодавчі та організаційні умови для її ефективної реалізації в межах кожної громади. Таким чином, волонтерство виступає не лише як допомога в окремих випадках, але й як стратегічний інструмент розвитку територіальних громад на всіх рівнях адміністративно-територіального устрою [68].

Волонтерська діяльність має величезний вплив на формування громадянської свідомості та соціальної відповідальності. Вона сприяє створенню мереж підтримки серед людей, які готові об'єднатися задля вирішення спільних проблем, зміцнюючи соціальну згуртованість [10; 20].

Сьогодні існує безліч організацій, які координують волонтерську діяльність, допомагаючи знайти відповідні можливості для тих, хто бажає долучитися до добродійних проєктів. Це дозволяє охочим стати частиною глобальних ініціатив або локальних ініціатив, що сприяють вирішенню таких важливих проблем, як допомога бездомним, екологічні кампанії чи боротьба з наслідками природних катастроф [75, с. 10].

Волонтерство стало частиною повсякденного життя громадян, і його

масштаби вийшли за межі великих національних подій. Волонтери почали активно працювати в різних сферах: від екологічних і гуманітарних проєктів до надання допомоги постраждалим від природних катастроф. Вони стали невід'ємною частиною громадських ініціатив на місцевому рівні, допомагаючи вирішувати соціальні проблеми та покращувати якість життя у своїх громадах. Цей етап став важливим не лише для розвитку волонтерства як соціального феномену, але й для зміцнення громадянської активності, формування нової культури взаємодопомоги, де кожен має можливість внести свій вклад у загальне благо [75].

Третій етап розвитку волонтерства в Україні охоплює період з кінця 2013 року до 2016 року, коли волонтерський рух пережив трансформацію і став важливою складовою частиною громадянського суспільства. Цей перехід на новий рівень був безпосередньо зумовлений подіями Революції Гідності 2014 року, яка стала не лише політичною, але й соціальною катастрофою для країни. В умовах протистояння між патріотично налаштованим населенням і діючим тоді політичним режимом, волонтерський рух в Україні зазнав різкого зростання, ставши важливим елементом громадянської мобілізації [23; 75].

У цей час волонтерська діяльність в Україні розширилася, виникли нові форми волонтерства, які раніше не були характерні для українського суспільства. Однією з основних форм стала допомога Збройним Силам України та добровольчим батальйонам, які активно брали участь у військових діях на сході країни. Волонтери активно постачали необхідне спорядження, ліки, а також допомагали з організацією медичної підтримки для армії. Водночас з'явилася нова волонтерська ініціатива - пошукові групи, які займалися розшуком зниклих безвісти внаслідок бойових дій, а також підтримкою родин загиблих. Допомога особам зі статусом ВПО, які тікали з зон активних бойових дій на сході та з Криму, також стала важливим напрямком волонтерської роботи [75].

Волонтерство стало основною формою громадянської активності, і цей процес не обмежувався лише допомогою захисникам. Місцеві громади стали активно залучатися до волонтерських ініціатив, адже війна змусила людей не тільки реагувати на ситуацію в країні, але й мобілізувати ресурси на рівні сіл, міст і регіонів. Почали з'являтися організації, які координували роботу волонтерів на місцях, сприяючи впорядкуванню збору і розподілу гуманітарної допомоги, наданню медичної підтримки та інших необхідних послуг.

Паралельно з активізацією волонтерської діяльності в Україні відбувалась інституалізація волонтерства, яке набуло офіційного статусу в рамках громадянського суспільства. У цей період держава почала вдосконалювати законодавчу базу, що регулює волонтерську діяльність, надаючи організаціям і окремим волонтерам більші права і можливості для ефективної роботи. З'явилися нові нормативно-правові акти, які встановлювали чіткі правила для волонтерських ініціатив і дозволяли легалізувати їх на державному рівні, що сприяло подальшому розвитку волонтерства у громадах. Волонтерство стало невід'ємною частиною соціальної та політичної реальності країни, активно підтримуючи не тільки військові, а й цивільні ініціативи на місцях [60].

У період з 2017 по 2021 рік в Україні відбулася певна стабілізація внутрішньої та зовнішньої ситуації, після того як країна витримала агресію з боку країни-агресора. В умовах зменшення зовнішньої загрози та поступового відновлення мирного життя, в Україні почався етап, коли інтерес громадян до подій, що виходять за межі їхніх особистих і родинних інтересів, почав поступово знижуватися. Це призвело до того, що так звані «ситуативні» або тимчасові волонтери та волонтерські організації, які активно працювали в періоди кризових ситуацій, значною мірою припинили свою діяльність або зменшили її масштаби.

Однак певна частина волонтерських організацій, що залишилися активними, переорієнтувала свою роботу на соціальні, культурні та виховні

проекти, адаптуючи свою діяльність до нових умов. Вони продовжували підтримувати важливі соціальні ініціативи, такі як допомога ветеранам, підтримка осіб зі статусом ВПО і їхня інтеграція в нові громади, а також культурні й освітні проекти, які сприяли розвитку громадянської свідомості. Допомога військовим і підтримка людей, які постраждали від війни, залишалася одним із важливих напрямків діяльності, хоча й у менших обсягах, ніж у попередні роки [54].

З початком пандемії COVID-19, що охопила світ в 2020 році, волонтерська діяльність отримала новий імпульс. Пандемія стала викликом не тільки для медичних установ, але й для соціальної сфери, що спричинило активізацію волонтерських і благодійних організацій, які швидко мобілізували ресурси для підтримки медичних працівників, надання гуманітарної допомоги постраждалим від карантинних обмежень та підтримки вразливих верств населення. У цей період волонтери активно долучались до надання допомоги в організації медичних постачань, дезінфекційних заходів та соціальної підтримки для осіб, які перебували в ізоляції.

Четвертий етап становлення волонтерства в Україні розпочався 24 лютого 2022 року, коли країна-агресор розпочала повномасштабне військове вторгнення [45]. Цей період став найбільш інтенсивним і важливим для волонтерського руху, оскільки в країні виникла необхідність у швидкому та ефективному реагуванні на нові виклики. Вражаючі масштаби агресії вимагали мобілізації всіх ресурсів, і волонтерський рух став одним із основних інструментів підтримки Збройних Сил України, постраждалих громадян і різних державних інституцій. Досвід, здобутий в попередні роки, а також наявність розвинутої законодавчої та організаційної бази, сприяли тому, що українці змогли швидко адаптуватися до нових умов і продовжити активну волонтерську діяльність на масштабному рівні.

Механізми співпраці між волонтерами, армією та органами державної

влади, налагоджені в попередні роки, дозволили забезпечити ефективну самоорганізацію громадян, що сприяло успішному виконанню численних волонтерських ініціатив.

Відразу після початку війни волонтери організували допомогу фронту, постачання гуманітарної допомоги в зони бойових дій, а також підтримку людей, які залишилися в тилу, у тому числі переміщених осіб, лікарень та цивільних установ. Значну частину волонтерської роботи становила також медична допомога, зокрема доставка ліків та обладнання для лікарень, а також волонтерська підтримка біженців.

Згідно з результатами опитування, проведеного Фондом «Демократичні ініціативи імені Ілька Кучеріва» у лютому 2023 року, 71% українців активно долучалися до волонтерської допомоги. Серед них 45% надавали фінансову підтримку регулярно, а 28% допомагали як грошима, так і фізичною працею на періодичній основі. При цьому близько 15% українців допомагали безпосередньо, беручи участь у фізичній роботі, волонтерських акціях, зборі та доставці гуманітарної допомоги [7].

Цей етап волонтерської діяльності став визначним не лише через масштаби залученості громадян, але й через стійкість і самовідданість, яку продемонстрували українці. Волонтерські ініціативи охоплюють не лише фронтові потреби, але й соціальні проекти на рівні громад, допомогу бізнесу, сприяння в евакуації постраждалих, надання психологічної підтримки, що створює нову культуру допомоги та співпраці [16; 67].

Водночас волонтерство стало одним із головних чинників національної єдності, адже підтримка кожного громадянина має безпосередній вплив на стабільність та розвиток країни в умовах війни.

Органи виконавчої влади також повинні бути здатні забезпечити правову охорону волонтерів, захищаючи їх від можливих зловживань чи порушень їхніх прав під час виконання волонтерських обов'язків. Важливо, щоб ці органи мали

можливість впроваджувати спеціалізовані програми для мотивації громадян до волонтерства, а також проводити інформаційно-просвітницьку роботу, спрямовану на популяризацію волонтерської діяльності серед різних верств населення.

Для ефективного виконання функцій органи виконавчої влади мають взаємодіяти з громадськими організаціями, бізнесом, міжнародними інституціями, а також забезпечувати прозорість у розподілі державних коштів, виділених на підтримку волонтерських ініціатив. Це дозволить створити стабільну і справедливу систему підтримки волонтерських організацій в Україні, що сприятиме розвитку громадянського суспільства та зміцненню національної єдності [33; 40].

Необхідно зазначити, що в останні роки нормативно-правове регулювання волонтерської діяльності в Україні, що здійснюється Кабінетом Міністрів України, характеризується обмеженою кількістю нових нормативно-правових актів.

Незважаючи на це, окремі важливі аспекти волонтерської діяльності були врегульовані через підзаконні акти, зокрема під час проведення антитерористичної операції на сході України. Однак в умовах воєнного стану ці аспекти набули ще більшої актуальності. Законодавство було адаптоване для того, щоб регулювати волонтерську діяльність в умовах війни, включаючи питання безпеки, організації допомоги постраждалим, а також взаємодії між волонтерами, державними органами та військовими підрозділами. Введення воєнного стану вимагало суттєвих змін у правовому полі, що стосуються підтримки волонтерських ініціатив, зокрема щодо залучення ресурсів для оборони та відновлення інфраструктури, а також активної участі волонтерів у гуманітарних місіях. Відповідні норми були прописані в актах, таких як Закони України «Про правовий режим воєнного стану» та «Про волонтерську діяльність», що дозволили волонтерам діяти в межах чітких правових рамок під

час кризових ситуацій.

Одним з таких документів є Постанова Кабінету Міністрів України від 30 червня 2015 року № 451, яка визначила порядок здійснення публічного збору благодійних пожертв для підтримки Збройних Сил України, мобілізаційної готовності та забезпечення бойових можливостей армії. Згідно з цією постановою, волонтери можуть здійснювати збір пожертв на підставі нотаріально посвідченої довіреності керівника організації або навіть від власного імені, що значно спрощує процес залучення ресурсів для потреб армії [72].

Проте, незважаючи на окремі кроки щодо регулювання волонтерства, досі існує потреба в подальшому удосконаленні законодавчої бази, оскільки волонтерська діяльність в Україні є надзвичайно динамічною та різноманітною.

У системі органів виконавчої влади, відповідальних за реалізацію державної політики у сфері волонтерської діяльності, Міністерство соціальної політики України займає одне з ключових місць. Це міністерство, згідно з частиною 3 статті 3 Закону України «Про волонтерську діяльність», має низку важливих повноважень [58].

Серед основних завдань Міністерства – забезпечення ефективної реалізації державної політики в цій сфері, сприяння розвитку волонтерського руху та його популяризації на всіх рівнях суспільства. Міністерство активно працює над створенням сприятливих умов для волонтерських ініціатив, що включає не лише підтримку існуючих громадських об'єднань, а й залучення нових учасників до цієї діяльності [69].

Одним із важливих напрямків є інформування громадськості про волонтерську діяльність, що включає не лише поширення інформації про організації, які активно працюють у цій сфері, але й сприяння розвитку місцевих і регіональних програм підтримки волонтерів. Зокрема, Міністерство регулярно публікує на своєму веб-сайті інформацію про організації, що

залучають волонтерів, включаючи міжнародні організації та ті, що працюють з іноземцями та особами без громадянства. Такий підхід дозволяє волонтерам отримувати актуальні дані про можливості для участі в різноманітних проєктах, що особливо важливо в умовах глобалізації та активного міжнародного співробітництва.

Окрім цього, Міністерство соціальної політики активно сприяє розвитку міжнародного співробітництва у сфері волонтерської діяльності, беручи участь у різноманітних міжнародних ініціативах, форумах і конференціях, обміні досвідом та практиками [58].

Одним із завдань є узагальнення національного досвіду роботи з волонтерами і його поширення на міжнародному рівні. Це дозволяє Україні не лише отримувати підтримку від міжнародних партнерів, а й сприяти формуванню позитивного іміджу волонтерського руху на глобальній арені. У контексті підвищення ефективності волонтерської діяльності Міністерство також зосереджує увагу на забезпеченні належної правової підтримки для волонтерів і громадських організацій, що працюють в цій сфері.

Важливим аспектом є розвиток інфраструктури для волонтерів, створення умов для належного супроводу їхньої діяльності на всіх етапах. Міністерство забезпечує зв'язок між державними органами та волонтерськими ініціативами, що дозволяє оперативно реагувати на потреби суспільства в умовах надзвичайних ситуацій, таких як природні катастрофи чи гуманітарні кризи [14; 53].

Також важливою функцією Міністерства є активна робота з волонтерськими організаціями для вдосконалення законодавчої та нормативно-правової бази. Це включає розробку нових або оновлених документів, що регулюють взаємодію організацій з державними структурами, а також визначають правовий статус волонтерів і механізми їх соціального захисту. Завдяки цій роботі волонтери отримують правову підтримку і

гарантовані соціальні гарантії, що сприяє зростанню довіри до волонтерського руху.

Згідно з положеннями Закону України «Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо деяких питань оподаткування благодійної допомоги» та п. 2-1 розділу VII «Прикінцеві положення» Закону України «Про благодійну діяльність та благодійні організації», Міністерство фінансів України має важливі повноваження у сфері волонтерської діяльності. Зокрема, однією з основних функцій Міністерства є формування та ведення Реєстру волонтерів антитерористичної операції, що було затверджено наказом Міністерства фінансів України від 30.10.2014 № 1089 [7].

Цей Реєстр відіграє ключову роль у забезпеченні правового статусу волонтерів, які беруть участь у заходах, пов'язаних з антитерористичною операцією. Міністерство фінансів здійснює моніторинг та оновлення даних про волонтерів, що є учасниками цієї операції, що дозволяє органам державної влади ефективно контролювати надання фінансової та матеріальної допомоги. Реєстрація волонтерів також сприяє встановленню їх правового статусу, що забезпечує їхні права та гарантії у межах закону [13, с. 120].

У рамках цієї діяльності Міністерство фінансів також відповідає за розробку та впровадження механізмів для здійснення податкових пільг і звільнень для благодійних та волонтерських організацій. Це включає визначення критеріїв для надання пільгових умов щодо оподаткування благодійної допомоги та забезпечення ефективного адміністрування податкових процедур для таких організацій. Міністерство також надає методичну підтримку організаціям, що займаються благодійною діяльністю, у питаннях, пов'язаних з оподаткуванням [19; 36; 40].

Таким чином, Міністерство фінансів має важливу роль у забезпеченні прозорості та законності у сфері волонтерської діяльності, особливо коли йдеться про надання державних пільг і допомоги для волонтерів, що беруть

участь у складних соціальних та військових процесах. Воно забезпечує відповідний контроль за правильністю використання ресурсів, спрямованих на підтримку волонтерів, і надає відповідні звіти органам влади та громадськості.

Окрім цього, Міністерство фінансів працює над вдосконаленням нормативно-правових актів, що регулюють благодійну діяльність, та аналізує ефективність існуючих механізмів фінансування волонтерських ініціатив. Важливою складовою є також проведення навчання та роз'яснювальної роботи для волонтерських організацій стосовно податкових та фінансових вимог [71].

Волонтерська діяльність в Україні продовжує розвиватися, проте потребує подальшого удосконалення нормативно-правової бази. Хоча вже вжито кроки для регулювання цієї сфери, зокрема у контексті воєнного стану, все ще існує потреба в адаптації законодавства до нових викликів, зокрема щодо ресурсного забезпечення волонтерів і їх безпеки. Роль Міністерства соціальної політики та Міністерства фінансів у підтримці волонтерських ініціатив залишається ключовою, оскільки вони відповідають за створення правових умов для діяльності волонтерів, забезпечення соціальних гарантій і підтримку благодійних організацій. Водночас, для ефективної реалізації волонтерських ініціатив необхідно забезпечити тісну співпрацю між державними структурами, місцевими органами влади та самими волонтерами, зокрема для покращення моніторингу та прозорості використання ресурсів. Тому важливо продовжувати вдосконалювати законодавчу та інфраструктурну підтримку волонтерської діяльності в Україні.

Висновок до розділу 1

У результаті проведеного дослідження терміну «громада» та її розвитку можна зробити кілька ключових висновків.

Поняття «громада» є багатогранним і включає не лише економічні, а й

соціальні, політичні та культурні аспекти. З точки зору політології, розвиток територіальної громади передбачає створення ефективної організаційної структури місцевого самоврядування, посилення активності громадян у життєвому політичному на місцях та забезпечення механізмів для вирішення місцевих проблем. Теоретично розвиток громади неможливий без залучення мешканців до процесу прийняття рішень, без стимулювання активності громадян та підтримки взаємодії на рівні місцевої громади.

Дослідження нормативно-правових актів, які регулюють діяльність територіальних громад в Україні, показало, що законодавча база в цій сфері удосконалюється. Реформи децентралізації значно посилили роль місцевих органів влади, надавши їм більше ресурсів та автономії для управління місцевими справами.

Українське законодавство щодо волонтерства зазнало значних змін за останні роки. Закон України «Про волонтерство», прийнятий у 2011 році, визначає правовий статус волонтерів, регулює їхні права та обов'язки, а також встановлює механізми підтримки волонтерської діяльності. Однак, незважаючи на наявність законодавчої бази, дослідження показує, що всі ще проблеми прогалини у фінансуванні волонтерських ініціатив, а також в організації взаємодії між державними органами, волонтерськими організаціями та громадським сектором. Це необхідно для забезпечення подальшого вдосконалення нормативно-правової бази для забезпечення ефективної підтримки волонтерів.

Попри позитивні зміни, існує низка проблем, пов'язаних з розвитком територіальних громад. Серед основних викликів - недостатня правосуб'єктність та фінансова спроможність окремої громади, нерівномірний розвиток території, а також необхідність удосконалення механізмів контролю за використанням ресурсів. Важливою проблемою є також активізація участі громадян у прийнятті рішень, які стосуються розвитку громади, та формування

ефективної взаємодії між органами місцевого самоврядування та мешканцями.

У контексті воєнного стану ці виклики набувають нових обертів. Зокрема, необхідність забезпечення стійкості територіальних громад у кризових ситуаціях та відновлення їх функціонування після пошкоджень і руйнувань стає пріоритетним завданням. Оскільки війна має значний вплив на соціальну, економічну та інфраструктурну сферу, громадам важливо не лише зберегти свої можливості для функціонування, а й розвивати стратегії відновлення, орієнтуючись на сталий розвиток в умовах післявоєнної відбудови.

Таким чином, розвиток територіальних громад є невід'ємною частиною демократичного процесу в Україні, що включає в себе не лише законодавчі та інституційні зміни, а й ефективну адаптацію до умов воєнного стану. Це забезпечує активну громадянську участь, ефективне управління ресурсами та формування стратегій для сталого розвитку на місцях, що включають не лише соціально-економічне відновлення, а й підвищення стійкості громад до майбутніх викликів. Подальше удосконалення нормативно-правової бази, підтримка місцевої ініціативи та розвитку інфраструктури сприяють зміцненню ролі громади у соціально-економічному розвитку України в умовах війни та відновлення.

У результаті дослідження поняття «волонтерство», його вплив на подолання суспільних викликів, законодавчої бази діяльності волонтерів та державної політики у сфері волонтерства можна зробити кілька важливих висновків.

Розвиток волонтерського руху в Україні потребує постійної уваги з боку держави, особливо в контексті територіальних громад. Важливо активізувати участь волонтерських організацій у формуванні та реалізації місцевої та державної політики, що дозволить ефективно вирішувати соціальні та економічні проблеми, зокрема в умовах воєнного стану чи кризових ситуацій. Крім того, варто розвивати інклюзивні волонтерські ініціативи, які об'єднують

громадян з різними соціальними, культурними та економічними фондами, сприяючи соціальній згуртованості та сталому розвитку громади, що дозволить не тільки вирішувати нагальні проблеми, а й посилити участь громадян у процесах місцевого самоврядування та управління.

Сучасне розуміння поняття «волонтерство» значно розширилось і трансформувалося порівняно з традиційним визначенням. Якщо раніше волонтерська діяльність асоціювалася в основному з благодійністю або допомогою у кризових ситуаціях, то сьогодні вона є важливим елементом соціального капіталу і активно сприяє сталому розвитку громад.

Відзначаючи вплив соціальних, економічних та політичних змін, можна сказати, що сучасне волонтерство є інтегрованим інструментом розвитку територіальних громад, підвищення їх стійкості та соціальної згуртованості. Це більше, ніж просто форма безкоштовної допомоги – це стратегічний ресурс для вирішення важливих соціальних проблем, підтримки громадських ініціатив і формування активної громадянської позиції серед населення.

Таким чином, волонтерство, з огляду на його роль у розвитку громад, потребує нових підходів у теоретичному осмисленні, де особлива увага приділяється його функціям у формуванні демократичної участі, громадянської відповідальності та соціальної інклюзивності. Сучасний волонтерський рух визначається як інструмент не тільки для вирішення соціальних проблем, а й для сприяння гармонійному розвитку суспільства на різних рівнях.

Розділ 2. Практичний досвід поширення волонтерства

2.1. Українські та закордонні політологічні підходи, технології, методики розвитку територіальних громад

Розвиток територіальних громад є ключовим аспектом місцевого управління, і вивчення різних підходів до цього процесу є необхідним для розробки ефективних стратегій. У цьому контексті можна розглянути як українські, так і закордонні політологічні підходи до розвитку громад, що сприяють інтеграції економічних, соціальних та культурних аспектів для досягнення сталого прогресу. В Україні процес розвитку місцевих громад значною мірою визначається теорією децентралізації та самоврядування [17, с. 75-76].

Упродовж останніх десятиліть розвиток територіальних громад став одним із основних пріоритетів публічного управління в країнах Європейського Союзу. Зокрема, Болгарія, Румунія, Чехія, Угорщина та інші країни активно здійснюють реформи, спрямовані на децентралізацію влади та зміцнення місцевого самоврядування. Раніше в цих країнах переважала централізована модель управління, яка часто призводила до неефективного розподілу ресурсів і зниження рівня місцевої участі в ухваленні рішень, що відзначалося у публікаціях 2009 та 2013 років [27; 28].

У країнах, які проходять цей етап, особливо важливою є роль волонтерських організацій і громадських ініціатив. Вони можуть стати важливими партнерами у процесі розвитку громад, допомагаючи розв'язувати проблеми на місцях, забезпечувати необхідні ресурси та підтримувати громадянську активність. Волонтерство, яке активно підтримується в багатьох європейських країнах, має значний потенціал для посилення місцевої демократичної участі, підвищення рівня соціальної згуртованості та впливу на

прийняття рішень [30].

Орієнтуючись на досвід країн ЄС, можна зробити висновок, що розвиток територіальних громад є важливим елементом стійкої політичної та економічної трансформації в процесі децентралізації влади та зміцнення місцевого самоврядування. Водночас цей процес потребує чіткої стратегії, підтримки з боку державних органів та залучення громадськості.

У контексті цієї трансформації у процесі децентралізації ключовим аспектом стало зміцнення спроможності територіальних громад, їх здатності ефективно керувати місцевими ресурсами та розв'язувати соціальні, економічні і культурні проблеми. Децентралізація дозволяє місцевим органам влади краще реагувати на потреби своїх громад, підвищуючи рівень залученості громадян до процесів управління. Окрім цього, вона створює умови для більш прозорих і підзвітних процесів у місцевому самоврядуванні, що є важливим для зміцнення демократичних інститутів [30].

Такі зміни позитивно впливають на розвиток територіальної громади, сприяють покращенню якості послуг і посилюють громадську довіру до органів влади. Однак процес децентралізації також не позбавлений викликів. Зокрема, існують проблеми з недостатньою підготовленістю місцевих органів управління, обмеженими фінансовими можливостями та відсутністю ефективних механізмів взаємодії між центральною та місцевою владою. Важливим фактором є також соціально-економічна нерівність між регіонами, яка може ускладнити реалізацію децентралізованих ініціатив.

Принципи розвитку громади охоплюють різні аспекти участі громадян і організацій у процесі прийняття рішень і досягнення змін на місцевому рівні. Одним із таких принципів є поєднання індивідуального та колективного підходу, який полягає у необхідності залучення як окремих осіб, так і груп людей до процесів, які визначають майбутнє громади. Цей принцип також охоплює інтеграцію представників секторів: публічного, приватного, що

дозволяє створити більш ефективну платформу для співпраці та досягнення спільних цілей. Своєчасне включення різних груп і секторів до процесу розвитку дозволяє враховувати різноманітні інтереси та забезпечити стійке і всебічне вдосконалення громади [30].

Інший важливий принцип – об'єднання процесу і результату. Згідно з ним, важливіше не просто досягти результату, а й правильно організувати сам процес його досягнення. Цей принцип підкреслює, що успіх громадських ініціатив не визначається лише кінцевим результатом, але і тим, як організовано участь громадян, як їх залучають до прийняття рішень та реалізації проєктів. Саме процес, який включає всі стадії розвитку, є важливим чинником для забезпечення довгострокових і стійких змін.

Принцип фокусування на проблемних місцях також є суттєвим для розвитку громад. Спеціалісти, що займаються розвитком громад, мають працювати не лише в межах конкретної громади, але й активно впливати на публічну політику на національному та регіональному рівнях. Це дозволяє впливати на законодавчі ініціативи та на рівень державної підтримки ініціатив на місцях, створюючи сприятливі умови для розвитку територіальних громад [42].

Принцип широкої участі є наступним ключовим аспектом розвитку громади. Його суть полягає в тому, що процеси змін не повинні обмежуватися лише активними учасниками або певними групами людей. Розвиток громади має включати якнайширше коло громадян, груп та організацій, забезпечуючи тим самим всебічну підтримку для реалізації ініціатив і більш глибоке залучення людей до управлінських процесів. Чим більша кількість учасників у процесі, тим ефективніші та результативніші зміни можна досягти [42].

Принцип організації навчання є важливим елементом для розвитку місцевих громад. Він передбачає, що активісти і члени територіальної громади повинні отримати необхідні знання та навички ще до того, як почнуть брати

участь у реалізації проєктів. Таке навчання забезпечить не лише кращу підготовленість громадян, але й дозволить їм ефективніше впливати на процеси розвитку своєї громади. Освітні програми та тренінги повинні стати невід'ємною частиною розвитку громад, оскільки добре підготовлені активісти можуть значно покращити результати волонтерської і громадської діяльності.

Принцип перетворення і впливу полягає в тому, що діяльність із розвитку громади повинна стимулювати членів громади до самоорганізації та активної участі в досягненні поставлених цілей. Такі ініціативи підтримують процеси самоорганізації на місцях, сприяючи покращенню соціальних і економічних умов. Залучення місцевих жителів до активної участі в таких процесах часто призводить до значних перетворень і позитивних змін навіть у ситуаціях, які на перший погляд виглядають безнадійними [42].

Ці принципи вимагають комплексного підходу до розвитку територіальної громади, включаючи не лише практичні дії, але й глибоке розуміння важливості участі різних секторів суспільства. Вони сприяють створенню більш стабільних і демократичних громад, де кожен має можливість впливати на своє середовище та сприяти його покращенню. Участь громадян у розвитку територіальної громади допомагає зміцнити соціальні зв'язки, підвищити рівень довіри до органів місцевого самоврядування і забезпечити більш ефективне вирішення соціальних та економічних проблем.

Українські політологи підкреслюють важливість створення ефективних моделей управління на місцевому рівні, які б поєднували місцеву ініціативу, державну підтримку та міжнародний досвід. У цьому контексті багато уваги приділяється розвитку партнерських відносин між органами місцевого самоврядування, громадськими організаціями та бізнесом. Важливою складовою є також заохочення участі громадян у процесах прийняття рішень і формуванні місцевих бюджетів, що сприяє розвитку демократичних принципів управління [57].

Окрім цього, українські вчені наголошують на необхідності застосування інноваційних технологій для розвитку громад, таких як цифровізація процесів місцевого управління, створення «розумних» міст і сіл, використання геоінформаційних систем для планування розвитку територій. Проблемою залишається також низький рівень культури на місцях, що потребує активної роботи з підвищення громадської свідомості [18].

За кордоном існує значно більше досвіду у створенні ефективних моделей розвитку територіальних громад, зокрема в Європі, США та Канаді. Одним із основних підходів є концепція «розумних» громад, які активно використовують цифрові технології для полегшення доступу до послуг, підвищення ефективності управління та забезпечення сталого розвитку [29].

У країнах Європейського Союзу велика увага приділяється інтеграції місцевих громад у європейські процеси, підтримці сталого розвитку та екологічних ініціатив. Європейський Союз активно фінансує ініціативи через програму «Горизонт Європа». Ця програма зосереджується на інноваціях та сталому розвитку в різних сферах, зокрема в енергетиці, транспорті та кліматичних ініціативах.

Крім того, Європейська зелена угода є основним фреймворком для зусиль ЄС у сфері сталого розвитку, який має на меті зробити Європу першим кліматично нейтральним континентом до 2050 року. Вона включає в себе різні механізми фінансування, такі як Фонд справедливої трансформації та Механізм прикордонного регулювання вуглецю ЄС, що сприяють підтримці місцевих ініціатив у таких сферах, як енергетична трансформація, захист навколишнього середовища та сталий розвиток міст. Важливим аспектом є також розвиток соціальної інклюзії та рівних можливостей для всіх верств населення [26; 27].

У США на місцевому рівні велика увага приділяється розвитку малих міст та селищ, а також залученню приватних інвестицій для реалізації інфраструктурних проєктів. Завдяки широкому використанню

краудфандингових платформ та приватно-публічних партнерств, громади можуть залучати кошти на реалізацію різноманітних ініціатив, від розвитку освіти до будівництва інфраструктури [41, с. 70].

Окрім цього, одним із важливих аспектів закордонних підходів є розвиток громади через культурну та соціальну активність. Створення культурних центрів, проведення соціальних програм та волонтерських ініціатив сприяє не лише покращенню соціальної згуртованості, а й розвитку місцевого економічного потенціалу [22, с. 38-39].

Хоча в Україні вже розпочалися реформи децентралізації, ще недостатньо використовується досвід закордонних країн у сфері інтеграції сучасних технологій та інноваційних методів управління громадами. В Україні ще залишається необхідність у глибокій інтеграції громадян у процеси прийняття рішень, активнішому використанні цифрових технологій і розширенні фінансової автономії територіальних громад.

З іншого боку, закордонні практики показують, що успішний розвиток територіальних громад можливий тільки за умови системного підходу, який включає інноваційні рішення в управлінні, ефективну взаємодію з бізнесом і громадянським суспільством, а також активне залучення місцевих мешканців до процесу прийняття рішень [44; 85].

Розвиток територіальних громад є надзвичайно важливим для забезпечення сталого прогресу країни в цілому. Як українські, так і закордонні підходи до розвитку громад мають свої особливості та можуть бути успішно адаптовані до умов вітчизняної реальності. Для цього важливо вивчати міжнародний досвід, впроваджувати новітні технології та активно залучати громадян до процесу місцевого управління, що сприятиме підвищенню ефективності розвитку громад і покращенню якості життя їх мешканців [42].

Закордонні політологічні підходи до розвитку громад зосереджені на різних аспектах місцевого управління, участі громадян у процесах прийняття

рішень, децентралізації, економічному розвитку та соціальній інклюзії. Ось декілька основних підходів, які активно застосовуються в інших країнах і можуть бути корисними для України:

1. Децентралізація та зміцнення місцевої автономії

У багатьох країнах, зокрема в Європі, США та Канаді, розвиток громад здійснюється через децентралізацію. Це означає, що місцеві органи влади отримують більше повноважень і можливостей для самостійного управління ресурсами та вирішення місцевих проблем. Завдяки цьому громади можуть швидше реагувати на потреби місцевих мешканців і приймати ефективніші рішення. Наприклад, у Франції та Італії громадам передано більші фінансові повноваження, що дозволяє їм краще управляти місцевими бюджетами та здійснювати більш гнучку політику.

2. Інклюзивне управління та участь громадян

Багато закордонних підходів зосереджені на інклюзивному управлінні, яке забезпечує активну участь громадян у процесах місцевого управління. Це включає громадські слухання, онлайн-платформи для збору думок мешканців, створення консультативних рад і комітетів, що дозволяє місцевим мешканцям безпосередньо впливати на рішення, які стосуються їхніх територій. Наприклад, у Швеції та Норвегії проводяться регулярні консультації з громадянами через різні канали, що сприяє формуванню більш прозорої та ефективної політики на місцевому рівні.

3. Місцевий економічний розвиток та підтримка підприємництва

Закордонні стратегії розвитку територіальних громад часто включають підтримку малого та середнього бізнесу, інвестицій у місцеву інфраструктуру та розвиток підприємництва. У США широко використовуються програми підтримки місцевих підприємців через фінансування та інкубатори бізнесу, що допомагають створювати нові робочі місця і стимулювати економічний розвиток. Також велика увага приділяється розвитку інфраструктури та

залученню приватних інвестицій для реалізації інфраструктурних проєктів, що створюють нові економічні можливості.

4. Технології для розвитку «розумних міст»

Один із найбільш актуальних підходів до розвитку громад у розвинених країнах - це використання технологій для створення «розумних міст» (Smart Cities). Цей підхід передбачає використання інноваційних технологій для управління інфраструктурою, енергетичними ресурсами, транспортом і комунікаціями. Наприклад, у Нідерландах та Сінгапурі активно застосовуються технології для моніторингу та управління відходами, енергоспоживанням, що дозволяє робити міста більш ефективними, екологічно чистими та зручними для життя [26].

5. Глобальна співпраця та мережі обміну досвідом

Великою перевагою закордонних підходів є активна інтеграція територіальних громад у глобальні процеси. Місцеві органи влади активно обмінюються досвідом і співпрацюють через міжнародні організації, такі як ООН, Світовий банк, ЄС та інші. Це дозволяє громадам залучати міжнародні інвестиції, отримувати технічну допомогу та застосовувати глобальні практики для вирішення місцевих проблем. Наприклад, програми ЄС, спрямовані на сталий розвиток, допомагають громадам у країнах Європи впроваджувати інновації у сфері екології, енергоефективності та управління водними ресурсами [26; 27].

6. Моделі партнерства між публічним, приватним та громадським секторами

Моделі публічно-приватного партнерства є одними з основних підходів до розвитку територіальних громад у ряді закордонних країн. Вони дозволяють залучати приватні інвестиції для фінансування інфраструктурних проєктів, таких як будівництво доріг, шкіл, лікарень, а також для реалізації соціальних ініціатив. Цей підхід активно застосовується в Великобританії та США, де

приватний сектор забезпечує фінансування та управління проектами, а місцева влада гарантує підтримку та регулювання.

7. Залучення краудфандингу та місцевих ініціатив

У багатьох країнах, зокрема у США та Великобританії, активно використовуються краудфандингові платформи для фінансування місцевих ініціатив, що дозволяє громадам залучати кошти без посередництва великих державних установ. Це особливо ефективно для підтримки соціальних, культурних та екологічних проектів, які мають безпосередній вплив на місцеві громади.

Закордонні підходи до розвитку територіальних громад спрямовані на створення ефективних, демократичних і технологічно розвинених моделей місцевого управління. Вони включають децентралізацію, активну участь громадян, застосування інноваційних технологій, розвиток підприємництва та соціальну інклюзію. Ці підходи можуть бути корисними для адаптації і розвитку місцевих громад в Україні, сприяючи підвищенню ефективності управління та покращенню якості життя населення.

2.2. Діяльність волонтерських організацій та фактори впливу на розвиток громади

Волонтерська діяльність є важливою складовою соціальної та економічної сфери розвитку територіальних громад. У сучасному світі волонтерство виступає не лише як інструмент благодійної допомоги, а й як важливий механізм для вирішення соціальних проблем на місцевому рівні, сприяючи розвитку громадської активності та соціальної згуртованості. Волонтерські організації, які діють у межах територіальних громад, здійснюють неоціненний внесок у вирішення проблем, таких як підтримка малозабезпечених верств населення, розвиток інфраструктури, організація культурних і освітніх заходів,

а також надання допомоги у надзвичайних ситуаціях [29].

Діяльність волонтерських організацій безпосередньо впливає на ефективність управління на місцевому рівні, а також сприяє створенню умов для розвитку сталого соціально-економічного середовища. У цьому контексті волонтерство у територіальних громадах може бути розглянуте як інструмент, що мобілізує ресурси громади для вирішення локальних проблем, зміцнення соціальної інфраструктури та поліпшення якості життя її мешканців. Важливими аспектами волонтерської діяльності є її здатність згуртовувати людей навколо спільних цілей та сприяти зміцненню соціальних зв'язків між різними соціальними групами [16; 86].

Так, Т. Лях у своїй класифікації волонтерів виокремлює декілька основних ознак, серед яких:

- вік;
- ступінь професіоналізму;
- тривалість волонтерської діяльності;
- соціальний статус або роль, ступінь мобільності,
- досвід волонтерської роботи,
- приналежність до певної організації [49].

Цей підхід дозволяє глибше зрозуміти різноманітність волонтерської діяльності та дає можливість організувати волонтерські ініціативи, орієнтуючись на конкретні потреби та ресурси територіальної громади. Наприклад, різні вікові групи можуть займатися різними видами волонтерства: молодь часто бере участь у культурних, екологічних та освітніх проєктах, тоді як старші люди можуть бути активними у підтримці соціальних ініціатив або наданні допомоги вразливим групам населення [49].

Однією з важливих характеристик волонтерства є рівень професіоналізму учасників. Волонтери можуть мати різний рівень підготовки та досвіду, від новачків до досвідчених фахівців у певних галузях, що дозволяє їм вносити

власний внесок у діяльність територіальної громади. З іншого боку, новачки або люди без спеціалізованої освіти можуть брати участь у більш простих формах волонтерства, таких як організація заходів чи допомога у соціальних проєктах [16].

Тривалість волонтерської діяльності також є важливою ознакою, оскільки вона може визначати рівень залучення особи до довгострокових проєктів. Короткострокові волонтерські ініціативи часто зосереджуються на конкретних завданнях або подіях, таких як проведення культурних заходів або акцій, що займають певний проміжок часу. Триваліше волонтерство, в свою чергу, може бути орієнтоване на сталий розвиток громади, наприклад, через довготривалі освітні чи соціальні проєкти.

Ще однією важливою ознакою є соціальний статус або роль волонтера. Люди з різних соціальних верств можуть займатися волонтерством, і їх участь у громадських ініціативах може мати різний вплив на розвиток громади. Волонтери можуть бути представниками бізнесу, місцевих органів влади, представниками неурядових організацій або просто активними мешканцями, що прагнуть допомогти своїй спільноті. Приналежність до організації також відіграє важливу роль у волонтерській діяльності, оскільки члени професійних чи громадських організацій часто мають більшу організованість і ресурси для реалізації соціальних проєктів [25].

Ступінь мобільності волонтерів – ще одна важлива характеристика. Деякі волонтери можуть бути мобільними, що дозволяє їм брати участь у різних ініціативах на різних територіях, тоді як інші обмежені місцем проживання і можуть здійснювати волонтерську діяльність тільки в межах своєї громади. Мобільність волонтерів відкриває нові можливості для реалізації міжрегіональних проєктів і розвитку міжгромадських ініціатив.

Волонтером може бути практично будь-хто, незалежно від віку, статі, соціального статусу чи рівня професіоналізму. Це відкриває широкі можливості

для залучення різних груп населення до діяльності територіальної громади, сприяє розвитку соціальної згуртованості та дозволяє вирішувати широкий спектр проблем на місцевому рівні. Особливість волонтерів і їх різні характеристики дозволяють створювати більш ефективні та адаптовані ініціативи, що враховують специфіку кожної конкретної громади. У цьому контексті важливою є також роль держави та місцевих органів влади, які повинні створювати умови для розвитку волонтерства, забезпечуючи відповідну підтримку та стимулюючи активність громадян.

Волонтерська діяльність, яка планується та реалізується в територіальній громаді, має базуватися на чітко визначених етапах, завданнях та принципах роботи, щоб забезпечити її ефективність і результативність. Т. Семигіна у своїй праці виділяє декілька основних завдань, які необхідно враховувати при організації волонтерських ініціатив на місцевому рівні [79]. Одним з основних завдань є налагодження та підтримка контактів з індивідами, групами та організаціями, що дозволяє створити сприятливу атмосферу для співпраці і обміну досвідом. Важливим аспектом є також розвиток профілю громади, оцінка її ресурсів і потреб, оскільки знання потреб мешканців та наявних ресурсів дозволяє ефективно розподіляти зусилля та розвивати пріоритетні напрямки діяльності.

Наступним завданням є розроблення стратегічного аналізу та планування цілей, завдань і пріоритетів волонтерської діяльності. Це дозволяє організувати роботу таким чином, щоб досягти конкретних результатів і реалізувати заплановані ініціативи, які відповідають актуальним потребам громади. Співробітництво і ведення переговорів з іншими установами, закладами та фахівцями є невід'ємною частиною цього процесу, оскільки дозволяє залучити додаткові ресурси та експертизу для розв'язання складних проблем. Окрім цього, важливим є ефективне втручання у розроблення та проведення політики, що включає налагодження контактів із місцевими політиками, оскільки

підтримка волонтерських ініціатив на політичному рівні сприяє створенню сприятливих умов для їх реалізації.

Волонтерська допомога згідно із Законом «Про волонтерську діяльність» охоплює різноманітні напрямки, серед яких:

- підтримка вразливих груп населення: малозабезпечених, безробітних, багатодітних сімей, а також осіб, які потребують соціальної реабілітації;
- догляд за людьми з особливими потребами, хворими, людьми похилого віку та тими, хто потребує допомоги через фізичні чи матеріальні обмеження;
- ліквідація наслідків надзвичайних ситуацій техногенного чи природного характеру;
- організація та проведення культурних, спортивних і громадських заходів на національному та міжнародному рівні;
- охорона навколишнього середовища та збереження культурної спадщини, історичних пам'яток та місць поховань;
- підтримка осіб, що мають обмеження в реалізації своїх прав через фізичні чи інші вади, а також допомога постраждалим від природних катастроф, соціальних конфліктів, нещасних випадків та злочинів.

Ці напрямки спрямовані на покращення життя різних категорій громадян, підвищення рівня їхньої соціальної підтримки та залучення до активної громадської діяльності.

Один з ключових аспектів волонтерської діяльності – це робота з конкретними людьми, яка включає консультування та надання необхідної підтримки для їх залучення до волонтерських проєктів. Важливе значення має керування ресурсами, що включає як людські, так і фінансові ресурси, а також організацію бюджетів і штатного розпису для ефективного функціонування волонтерських груп і організацій. Підтримка груп та організацій в отриманні

ресурсів, зокрема через заявки на гранти, дозволяє значно збільшити фінансову базу для реалізації волонтерських проєктів. Це також сприяє розширенню можливостей для залучення нових учасників і партнерів.

Контроль і оцінка прогресу є важливими етапами для забезпечення ефективності діяльності волонтерських організацій. Оцінка дозволяє не лише визначити досягнуті результати, але й виявити можливі проблеми та шляхи для їх усунення. Це дозволяє коригувати стратегію роботи в процесі її реалізації та забезпечити найефективніше використання ресурсів. Разом з тим, розробка, контроль і оцінка стратегій рівних можливостей є необхідною умовою для забезпечення інклюзивності волонтерських ініціатив, щоб усі соціальні групи мали рівний доступ до волонтерської діяльності і отримували необхідну підтримку [16; 54].

Успішна волонтерська діяльність у територіальній громаді потребує комплексного підходу, що включає три основні етапи: планування, стратегічний аналіз та постійний моніторинг. Кожен з цих етапів має вирішальне значення для досягнення ефективних результатів і стійкого розвитку громади.

Планування є ключовим етапом, який визначає цілі волонтерських ініціатив, розподіл ресурсів, а також визначення пріоритетних завдань. Важливо, щоб ці завдання відповідали реальним потребам громади, враховували її специфіку і були спрямовані на вирішення соціальних, економічних, культурних та екологічних проблем. Наприклад, у рамках ініціативи «Будуємо Україну разом» (БУР), волонтери активно працюють над відновленням інфраструктури у громадах, поліпшуючи житлові умови та сприяючи розвитку економіки місцевості. Завдяки такому плануванню, БУР не лише вирішує конкретні проблеми, але й створює умови для довготривалого розвитку громади.

Стратегічний аналіз допомагає оцінити потенціал громади, зрозуміти її слабкі й сильні сторони та визначити найбільш ефективні шляхи досягнення

поставлених цілей. Оцінка ресурсів, можливостей для залучення волонтерів, партнерів та фінансування є важливою складовою цього етапу. Також стратегічний аналіз враховує тенденції розвитку на регіональному рівні, включаючи зростання соціальних підприємств, підтримку малого бізнесу та розвиток інфраструктури, що значно покращує якість життя в громаді. Завдяки стратегічному аналізу можна визначити, яким чином волонтерські ініціативи, зокрема ініціативи на кшталт БУР, можуть сприяти не лише соціальним, а й економічним змінам, зокрема через покращення інфраструктури, що відкриває нові можливості для розвитку малого бізнесу та туризму.

Моніторинг результатів має на меті регулярне оцінювання ефективності реалізованих проєктів, коригування заходів та адаптацію стратегії відповідно до змінних умов. Це дозволяє наочно бачити, які аспекти потребують покращення та де є можливості для оптимізації ресурсів. Наприклад, у рамках моніторингу ініціатив БУР важливо відслідковувати не лише завершення будівельних робіт, але й економічний вплив на громаду, зокрема через зростання місцевих підприємств або покращення умов для розвитку туризму. Завдяки моніторингу можна також ефективно коригувати стратегії взаємодії з громадами, щоб забезпечити максимальний позитивний вплив на їх розвиток.

Варто зазначити, що для сталого розвитку громади важливе залучення волонтерів не лише для реалізації соціальних проєктів, а й для підтримки розвитку місцевого бізнесу, екологічних ініціатив, збереження культурної спадщини та розвитку інфраструктури. Успішна волонтерська діяльність має охоплювати всі аспекти життєдіяльності громади, що дозволяє створити більш різноманітну й збалансовану модель розвитку. Таким чином, волонтерство стає важливим елементом не лише для вирішення поточних проблем, але й для забезпечення сталого розвитку територіальних громад на всіх рівнях.

Успішний розвиток територіальних громад потребує комплексного підходу, який охоплює різні аспекти життя громади: соціальний, освітній,

економічний, екологічний, культурний та інфраструктурний. Першочергово велику увагу зазвичай приділяють соціальним ініціативам, адже вони спрямовані на вирішення нагальних проблем громадян, таких як безробіття, бідність, соціальна нерівність. Однак, для справжнього сталого розвитку громади важливими є також економічні, екологічні та культурні аспекти.

Тому важливим є належне управління ресурсами, ефективне співробітництво з різними інституціями та постійна оцінка результатів для забезпечення високої якості та сталості волонтерської діяльності в територіальних громадах.

Для ефективної організації волонтерської діяльності в умовах громади важливо не лише чітко визначити завдання, а й розуміти основні напрями роботи, які відповідають потребам та викликам конкретної території. Це включає в себе вивчення соціальних, економічних та культурних аспектів, що можуть вплинути на реалізацію волонтерських ініціатив. Окрім цього, потрібно враховувати специфіку кожної громади, зокрема її інфраструктуру, рівень освіти та здоров'я, що дозволить точніше визначити пріоритети для волонтерської роботи. Напрями діяльності можуть варіюватися від надання допомоги соціально вразливим групам населення до участі в екологічних проєктах або розвитку місцевого бізнесу [12].

Важливо також враховувати співпрацю з іншими громадами та організаціями, що дозволяє розширити можливості для реалізації масштабних ініціатив і обміну досвідом. Додатково, волонтерські проєкти повинні бути спрямовані на створення довгострокових результатів, а не лише вирішення ситуативних проблем, що дозволить забезпечити сталий розвиток громади.

Зокрема, **Будуємо Україну разом (БУР)** є яскравим прикладом ініціатив, які активно використовують принципи співпраці з іншими громадами та організаціями для досягнення масштабних результатів.

БУР - це мережа волонтерських проєктів, спрямованих на відновлення та

покращення інфраструктури в малих містах і селах України, де немає достатньо ресурсів для проведення значних будівельних та соціальних ініціатив. Завдяки залученню волонтерів, місцевих мешканців та партнерських організацій БУР реалізує проекти, які сприяють не лише відновленню житлових умов, а й розвитку місцевої економіки, культурної та екологічної складових. Наприклад, волонтери БУРу займаються відновленням багатоквартирних будинків, створенням громадських просторів, ремонтом навчальних закладів, а також ініціюють проекти, які зберігають історичну спадщину.

У рамках своїх ініціатив БУР також активно співпрацює з місцевими громадами, залучаючи їх до процесу прийняття рішень і виконання робіт. Це дає змогу не лише вирішувати поточні проблеми, але й забезпечувати місцеві громади знаннями та ресурсами для самостійного розвитку в майбутньому. Одним з прикладів є проекти, спрямовані на адаптацію сільських громад до змін клімату, зокрема через зелені технології або ефективне використання ресурсів.

Такі проекти, як ті, що реалізуються через БУР, забезпечують довгострокові позитивні зміни в громадах, підтримують соціальну згуртованість і сприяють сталому розвитку, що є важливим кроком у плануванні і реалізації волонтерської діяльності.

Тому, окрім визначення напрямів, необхідно також розробити стратегію інтеграції волонтерської діяльності в загальну стратегію розвитку громади, що стане основою для її сталого соціального та економічного зростання. [76; 77].

Наприклад, приміські громади часто орієнтуються на близькість до міських центрів і потребують волонтерських ініціатив для розвитку інфраструктури, забезпечення доступу до соціальних послуг та покращення екологічного стану. Відпочинкові громади орієнтовані на розвиток туризму, і тут волонтери можуть допомогти у створенні туристичних маршрутів, облаштуванні інфраструктури та популяризації місцевих традицій. Прикордонні

громади мають інші виклики – вони стикаються з проблемою виїзду громадян за кордон, і волонтерська діяльність може бути спрямована на розвиток місцевої економіки, покращення умов життя та надання підтримки молоді.

Громади, що знаходяться в районах проведення бойових дій, мають важливу потребу в співпраці з військовими та допомозі в організації гуманітарних ініціатив. Волонтери тут можуть допомогти в наданні допомоги людям зі статусом ВПО, організації медичних та психологічних послуг для населення. Окрім цього, практично в усіх територіальних громадах є схожі проблеми, які потребують уваги та вирішення. До таких проблем належать: забезпечення якісної води, належне функціонування каналізаційних систем, утилізація відходів та розвиток доріг. Важливою проблемою є також покращення соціальної інфраструктури, особливо в малих громадах, де можуть бути відсутні сучасні медичні, освітні та культурні заклади [59].

Є територіальні громади, у яких виникають правові проблеми, пов'язані з відсутністю чітких механізмів для врегулювання земельних суперечок, неправильного оформлення документів або неефективного використання бюджетних коштів. Волонтерські ініціативи можуть значно полегшити вирішення цих проблем шляхом мобілізації ресурсів, надання консультаційних послуг, а також через активну участь громадян у процесах місцевого управління. Тому вкрай важливо розвивати волонтерство як інструмент не лише для допомоги в кризових ситуаціях, але й для сталого розвитку громади в усіх аспектах її життя [78].

Типовими напрямками волонтерської діяльності у територіальних громадах є різноманітні ініціативи, спрямовані на поліпшення життя мешканців та розвиток місцевої інфраструктури. Одним із важливих напрямків є благоустрій і озеленення територій, що включає посадку дерев, створення зелених зон, парків та скверів, а також покращення загального вигляду населених пунктів. Іншим важливим напрямом є санітарна очистка та

утилізація твердих побутових відходів, що включає організацію збору сміття, встановлення контейнерів для роздільного збору відходів та проведення акцій з очищення громадських територій. Волонтери також активно працюють у сфері розвитку комунальної інфраструктури та інженерних мереж, таких як водопостачання, каналізація, електропостачання, що є основою для комфортного життя мешканців.

Підвищення якості життя у громадах також включає створення конкурентного ринкового середовища. Водночас, удосконалення руху громадського транспорту, організація маршрутів і зупинок, поліпшення доступності транспорту для маломобільних груп населення, є необхідними заходами для покращення мобільності громадян [39; 77].

Волонтери також активно беруть участь у питаннях охорони здоров'я, надаючи допомогу медичним установам, організовуючи волонтерські медичні служби, сприяючи розвитку програми вакцинації або допомагаючи організувати безкоштовні медичні обстеження для малозабезпечених громадян. Важливою частиною волонтерської роботи є також допомога ветеранам, літнім людям, особам з інвалідністю, а також організація різноманітних програм, спрямованих на соціалізацію та інтеграцію осіб з обмеженими можливостями в суспільне життя громади. Через активну участь громадян у волонтерських ініціативах, громади можуть вирішувати наболілі питання, створюючи комфортні умови для життя, розвитку і процвітання своїх мешканців [38, с. 47-48].

Особливістю волонтерів є їхня безпосередня взаємодія з людьми, що дозволяє їм глибше розуміти потреби громади і надавати ефективну допомогу. Вони є важливими суб'єктами соціально-педагогічної діяльності, адже їхня робота полягає не тільки у фізичній допомозі, але й у розвитку соціальних та психологічних аспектів життя місцевих мешканців. Волонтери, безпосередньо взаємодіючи з різними соціальними групами – від дітей до людей похилого віку,

від безробітних до осіб з інвалідністю – сприяють не лише вирішенню конкретних проблем, але й у загальному підвищенню рівня соціальної згуртованості у громаді.

Окрім цього, волонтери є важливою частиною системи соціальної роботи, виконуючи функції соціальних працівників, організаторів місцевих ініціатив та культурних подій. Вони можуть координувати діяльність різних груп підтримки, допомагати у створенні програм для соціалізації молоді та людей похилого віку, організовувати заходи для профілактики правопорушень або надавати допомогу у вирішенні правових питань. Залучення волонтерів у ці процеси дозволяє значно розширити спектр соціальних послуг, що надаються у громадах, та зробити ці послуги більш доступними для місцевих жителів.

Волонтерська діяльність також сприяє зміцненню зв'язків між мешканцями громади, що дозволяє будувати більш тісні, засновані на довірі та співпраці, відносини між різними соціальними групами. Завдяки цьому формуються нові можливості для розвитку громадянської активності, де кожен житель відчуває свою відповідальність за благополуччя громади. Оскільки волонтери працюють на рівні безпосередніх потреб людей, вони стають важливими агентами змін у місцевих спільнотах, зокрема через впровадження інноваційних ідей та методів, які покращують умови життя.

Волонтери також можуть відігравати роль «посередників» між громадами та органами місцевої влади. Вони збирають інформацію про проблеми жителів, передають її відповідним інстанціям та допомагають координувати рішення на місцевому рівні. Це дозволяє уникнути бюрократичних перепон і значно прискорює процес вирішення проблем, які потребують негайної уваги. Важливо, що волонтерські організації часто мають досвід роботи в специфічних сферах, що дозволяє їм більш ефективно реагувати на кризові ситуації та організувати допомогу в найкоротші терміни [16].

Отже, волонтери виконують не лише практичні завдання, але й сприяють

формуванню нових цінностей у громаді. Вони допомагають створювати середовище для сталого розвитку, де взаємодопомога, співпраця та соціальна відповідальність стають основними принципами життєдіяльності. Тому, роль волонтерства в розвитку територіальних громад є незамінною, адже без участі мешканців у вирішенні місцевих проблем неможливо досягти сталого та гармонійного розвитку громади в цілому.

Пандемія COVID-19 значно змінила волонтерську діяльність, змусивши адаптувати традиційні форми допомоги до нових умов. Соціальна ізоляція та обмеження призвели до розвитку віртуального волонтерства, яке дозволяє допомагати через Інтернет. Це охоплює онлайн-підтримку літніх людей, збір коштів, консультування, а також організацію онлайн-курсів для людей, які втратили роботу.

Віртуальне волонтерство має переваги, зокрема доступність для людей з обмеженим доступом до традиційних форм допомоги, таких як молодь, особи з інвалідністю та жителі віддалених регіонів. Однак є й недоліки: обмежений доступ до Інтернету, відсутність фізичної комунікації та труднощі з технічними навичками у деяких волонтерів. Окрім того, не всі проблеми можна вирішити онлайн, наприклад, під час стихійних лих або для ремонту інфраструктури.

Попри це, пандемія продемонструвала, що волонтерство може адаптуватися і створювати нові можливості для допомоги. Гібридні моделі, що поєднують традиційне та онлайн-волонтерство, можуть стати ефективними в майбутньому, сприяючи розвитку нових технологій у соціальному обслуговуванні та покращенню взаємодії з різними соціальними групами.

Вирішення цих проблем дасть змогу значно розширити можливості волонтерських ініціатив, зробити їх більш доступними для людей з різних соціальних груп та забезпечити стійкість волонтерських мереж навіть у умовах майбутніх криз.

Розвиток територіальної громади та діяльність волонтерських організацій

взаємопов'язані і визначаються низкою факторів. Було виокремлено основні фактори впливу громади на розвиток волонтерства, що впливають на розвиток громади через діяльність волонтерських організацій.

Волонтерська діяльність у громаді залежить від низки факторів, які визначають її ефективність і сталий розвиток. Найважливіші з них включають:

- фінансова спроможність громади – економічна стабільність місцевого бюджету визначає наявність ресурсів для підтримки волонтерських ініціатив. Обмежене фінансування може суттєво обмежити масштаб волонтерської діяльності;

- можливість залучення спонсорів і донорів – для ефективної роботи волонтерські організації часто потребують зовнішнього фінансування, що включає гранти від держави, міжнародних фондів чи приватного сектору;

- соціальна згуртованість – високий рівень довіри та взаємної підтримки серед мешканців сприяє активному залученню до волонтерських ініціатив, що підвищує ефективність цих заходів;

- соціальні та економічні проблеми – високий рівень безробіття чи бідності може збільшити потребу в волонтерській допомозі, залучаючи більше людей до вирішення місцевих проблем.

- підтримка з боку органів влади - активність місцевих органів влади у підтримці волонтерства через законодавчі ініціативи та фінансування є ключовою для розвитку волонтерських організацій;

- законодавче середовище – наявність спеціального законодавства, що регулює права та обов'язки волонтерів, сприяє розвитку волонтерства та забезпечує захист інтересів учасників;

- соціальна культура та традиції допомоги - у громадах з сильною традицією взаємодопомоги волонтерська діяльність розвивається природніше, тоді як у громадах зі слабкою соціальною згуртованістю може бути низька готовність до таких ініціатив;

– обізнаність громадян – підвищена освіченість щодо волонтерства та соціальної відповідальності стимулює активну участь громадян у волонтерських проєктах;

– доступність технологій – розвиток цифрових технологій та соціальних медіа дозволяє волонтерським організаціям ефективно координувати діяльність, залучати нових учасників та проводити онлайн-акції. Проблеми з доступом до Інтернету можуть обмежити масштаби волонтерської діяльності в деяких громадах;

– наслідки природних катастроф – стихійні лиха або екологічні катастрофи можуть стимулювати розвиток волонтерських організацій, які активно допомагають у відновленні після таких подій;

– екологічна свідомість громади – підвищення екологічної свідомості серед населення сприяє розвитку волонтерства в таких напрямках, як охорона навколишнього середовища та благоустрій територій.

Діяльність волонтерських організацій має вирішальне значення для розвитку територіальних громад, оскільки волонтери не лише допомагають розв'язувати соціальні, екологічні, освітні та культурні проблеми, але й активно сприяють змінам у соціальній, економічній та інфраструктурній сфері.

Волонтерство є вагомим механізмом розвитку територіальної громади, сприяючи соціальній єдності, активізації громадян та реалізації спільних ініціатив. Спільні заходи, такі як екологічні акції чи благоустрій, роблять громаду згуртованою та активною. Використання цифрових інструментів забезпечує оперативну координацію волонтерських груп. Волонтерська діяльність підтримує інтеграцію вразливих категорій населення та сприяє прозорості й підзвітності місцевої влади, зміцнюючи довіру у громаді. (рис 1.)

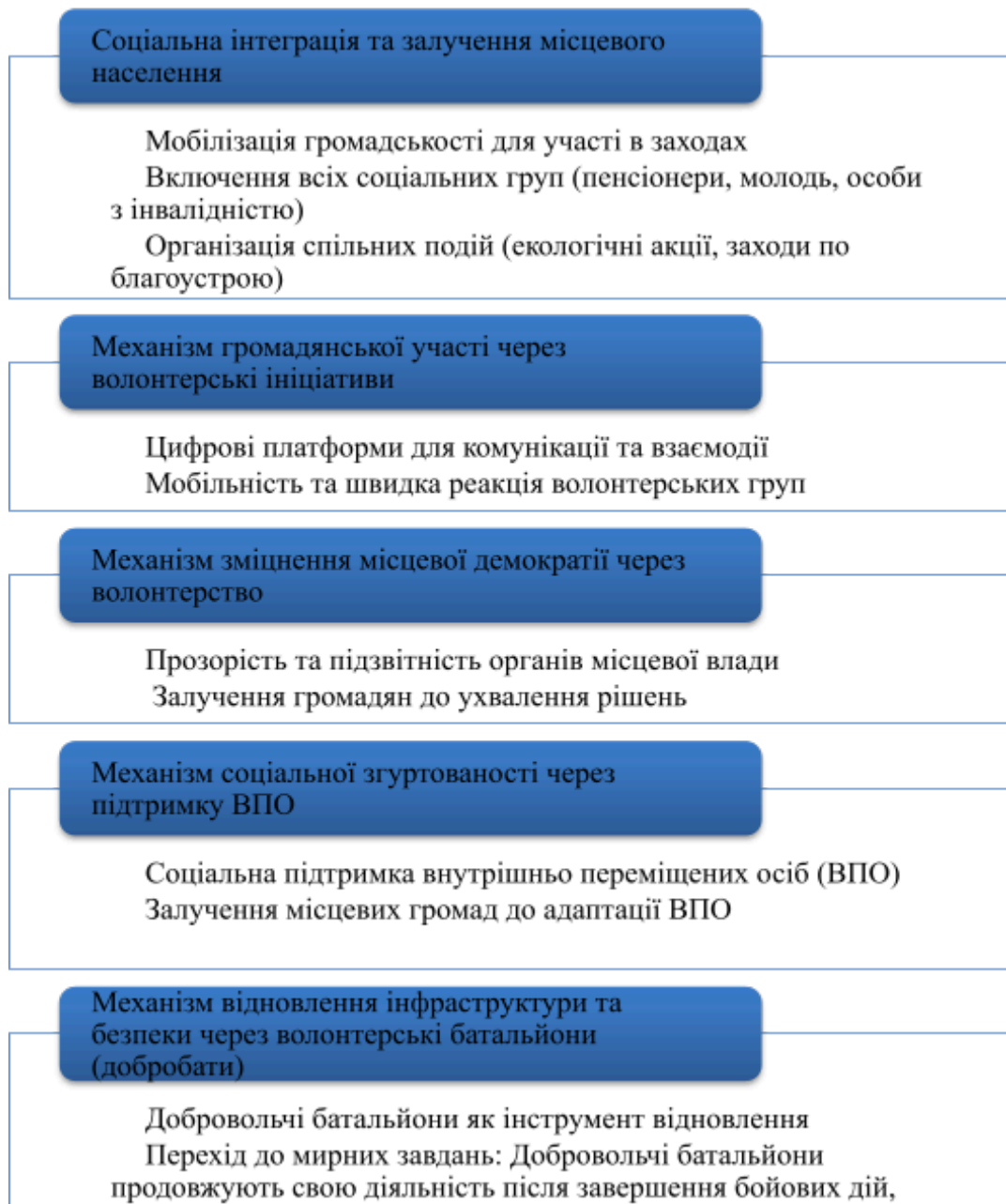

Рис. 1. Волонтерство як механізм соціальної інтеграції та розвитку місцевих громад

Волонтерські організації значною мірою сприяють покращенню якості життя в громадах. Вони забезпечують допомогу нужденним, організують соціальні послуги, підтримують здоров'я населення через медичні акції та ініціативи, а також працюють над розвитком освіти і культури. Завдяки

волонтерам реалізуються програми, що підвищують загальний рівень добробуту та доступу до необхідних послуг.

Завдяки волонтерству посилюється соціальна згуртованість, що сприяє зміцненню соціальної «тканини» громади. Взаємодопомога та співпраця волонтерів із різними соціальними групами сприяють подоланню соціальних бар'єрів, полегшують процеси інтеграції уразливих категорій громадян та вирішують конфлікти на місцях.

Волонтерські організації відіграють ключову роль у розвитку молодіжної активності та самореалізації. Вони пропонують молодим людям можливість здобути досвід, брати участь у соціально значущих проєктах, реалізовувати власні ініціативи. Це не лише стимулює їхній особистісний розвиток, але й сприяє залученню молоді до громадського життя, формуючи активну соціальну відповідальність.

Отже, волонтерська діяльність є не лише інструментом для вирішення конкретних соціальних і екологічних проблем, але й вагомим інструментом розвитку громад, сприяючи поліпшенню якості життя, розвитку інфраструктури, підвищенню соціальної згуртованості та створенню можливостей для молоді. Для максимального впливу на розвиток громади важливо враховувати фактори, які можуть як стимулювати, так і обмежувати потенціал волонтерства, зокрема фінансову підтримку, доступ до технологій та соціальну згуртованість.

Висновок до розділу 2

Розвиток територіальних громад є ключовим елементом досягнення сталого прогресу в країні, оскільки від його ефективності значною мірою залежить соціально-економічне благополуччя регіонів та країни загалом. Вивчення українського досвіду, особливо в контексті децентралізації, показує, що успіх цього процесу можливий лише за умови активної участі місцевих органів влади, громадян та впровадження інноваційних підходів. Однак, з огляду на обмежені фінансові можливості, нерівномірний розвиток регіонів та недостатню кваліфікацію місцевих органів влади, децентралізація в Україні стикається з численними викликами.

Закордонний досвід, зокрема країн ЄС, США та Канади, демонструє успішні моделі розвитку територіальних громад, в яких основну роль відіграє децентралізація, активна громадська участь, а також стратегічні інвестиції в інфраструктуру і використання цифрових технологій для створення «розумних міст». Такий підхід дозволяє створювати інклюзивні громади, де рішення ухвалюються з урахуванням інтересів різних соціальних груп. Це сприяє зміцненню демократичних процесів і справедливого розподілу ресурсів.

З'ясовано, що ефективний розвиток громад в Україні неможливий без глибокої трансформації управлінських процесів, активної підтримки громадянської свідомості та волонтерських ініціатив, а також без налагодження тісної співпраці між місцевою владою, бізнесом та громадськими організаціями. Саме ці компоненти є ключовими аспектами нашого аналізу, які відіграють вирішальну роль у зміцненні потенціалу громад.

Дослідження показує, що для успішного розвитку територіальних громад в Україні важливе не лише вдосконалення механізмів управління та впровадження новітніх технологій, але й активне залучення громадян до процесів формування місцевої політики. Зокрема, створення системи підтримки

для громадських ініціатив та підприємницьких проєктів є важливим фактором зміцнення місцевої економіки. Волонтерство також відіграє вирішальну роль у соціальній згуртованості громади, що допомагає ефективніше реагувати на місцеві потреби та виклики.

Отже, розвиток територіальних громад вимагає комплексного підходу, що поєднує інноваційні технології, активну участь громади та ефективне управління. Однак без системного підходу до розвитку громадянської свідомості та громадських ініціатив, а також без посиленої підтримки місцевих активістів, процес децентралізації може бути недостатньо ефективним. Тому важливим напрямом для досягнення сталого розвитку є зусилля, спрямовані на створення міцної партнерської мережі між місцевими органами влади, бізнесом та громадськими організаціями. Це дозволить не лише зберегти економічну стабільність, а й підвищити соціальну згуртованість, що є основою для подальшого прогресу територіальних громад.

Розділ 3. Перспективи щодо реалізації проєктів волонтерської діяльності в межах територіальної громади

3.1. Вивчення потреб громад щодо створення сприятливих умов для волонтерської діяльності

У ході магістерського дослідження нами було проведено опитування волонтерів, представників громадських, благодійних та міжнародних організацій, що працюють у різних територіальних громадах Сумської області, з метою збору даних, які дозволяють проаналізувати роль волонтерської діяльності в контексті розвитку територіальних громад та зміцнення громадянського суспільств (Додаток А).

Дослідження також зосереджене на вивченні труднощів, з якими стикаються волонтери, їхніх потреб, а також різних організаційних факторів, що сприяють або, навпаки, стримують ефективну реалізацію волонтерських ініціатив. Це дослідження дало змогу оцінити вплив волонтерських ініціатив на соціально-економічний розвиток територіальних громад, а також визначити, які зміни необхідно запровадити.

Респондентам було запропоновано оцінити підтримку з боку територіальних громад волонтерства, а також інфраструктурні та організаційні фактори, які впливають на розвиток волонтерських проєктів. У результаті опитування було зібрано значний обсяг інформації, що дозволяє запропонувати рекомендації для покращення співпраці між керівництвом територіальної громади, волонтерами та громадськими організаціями, а також для зміцнення інститутів громадянського суспільства на місцевому рівні.

У рамках опитування було залучено респондентів різного вікового віку (рис. 2.).

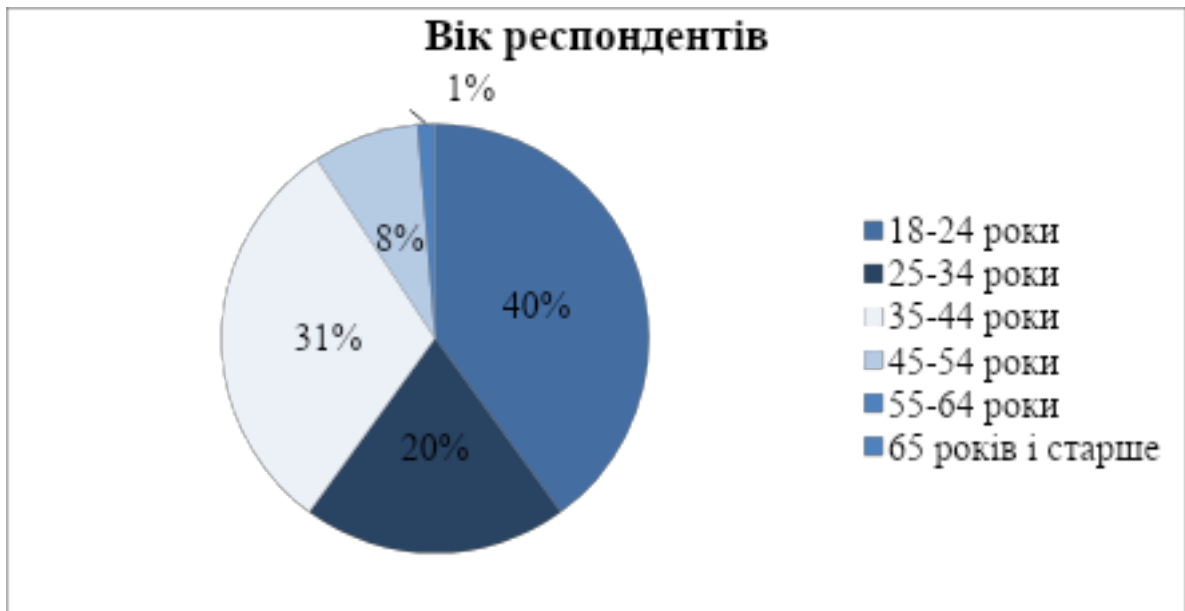

Рис. 2.. Віковий розподіл респондентів опитування

Це свідчить про те, що найбільша частина волонтерів, які брали участь у дослідженні, належать до такої вікової групи (18-44 роки), що може бути важливим фактором для розуміння рівня активності та залученості різних соціальних груп у волонтерські ініціативи на рівні територіальних громад.

У ході опитування волонтерів було зібрано дані від респондентів з різних територіальних громад Сумської області. Розподіл учасників виглядає наступним чином (Рис. 3.2.).

Рис. 3. Територіальні громади респондентів

У відповіді на запитання про тривалість волонтерської діяльності респонденти поділилися наступними даними:

- менше року – 35 осіб (46,7%);
- 1-3 роки – 29 осіб (38,7%);
- 3-5 років – 6 осіб (8%);
- більше 5 років – 5 осіб (6,7%).

Показники свідчать про те, що волонтерство є в основному діяльністю нових учасників, так як 46,7% респондентів займаються волонтерством менше року, що може бути результатом соціально-політичної ситуації в Україні, в тому числі війни. Велика частина волонтерів (38,7%) має досвід діяльності від 1 до 3 років, що також підтверджує активну і тривалу залученість. Водночас, лише невелика кількість респондентів займається волонтерством понад 5 років, що проявляється про невеликий відсоток довготривалих волонтерів, які стали частиною цього руху задовго до початку війни.

У таких умовах стратегічні програми розвитку залишаються малоімовірними, тож волонтерство як «клей» у різних сферах життєдіяльності, які призводять до формування нових соціальних зв'язків та організаційних структур, може стати основою для подальшого розвитку громадянського суспільства. Волонтерство забезпечує зростання громадської свідомості, сприяючи розширенню кругозору та розвитку соціальної відповідальності серед людей. Воно є важливим елементом національної ідентичності, що зміцнює зв'язки між різними групами населення.

Під час війни та кризових ситуацій, волонтерський рух стає вагомим механізмом підтримки не тільки людей, які постраждали, а й самої державної системи. Однак для того, щоб волонтерство стало ефективним, необхідно забезпечити належну координацію та взаємодію між різними організаціями та ініціативами. Проблема дублювання зусиль або недостатньої підтримки в певних сферах є однією з основних, яку варто вирішити через створення

ефективних платформ для обміну інформацією та ресурсами. Важливим аспектом є також навчання волонтерів, оскільки їхня кваліфікація часто не відповідає вимогам, які висуває сьогодення.

Важливо, щоб волонтерство не стало лише тимчасовою реакцією на кризу, а виникла і розвивалась культура волонтерства в окремій громаді і це стало сталим елементом суспільного життя.

Ці дані дозволяють зробити висновок, що волонтерська діяльність в Сумській області отримала значне підсилення під час 4 етапу розвитку волонтерства в Україні, що підтверджується високим рівнем нових учасників, але й підтримує певну стабільність завдяки досвідченим волонтерам.

Волонтерські механізми відіграють ключову роль у розвитку територіальних громад, особливо під час кризових ситуацій. Вони сприяють покращенню комунікації між громадянами та органами влади, підтримці внутрішньо переміщених осіб, відновленню інфраструктури та зміцненню демократії на місцевому рівні (рис. 4.). Вивчення потреб громад щодо створення сприятливих умов для волонтерської діяльності показує, як волонтерські ініціативи впливають на розвиток громади та покращення управлінських процесів.

Ця модель моделюється на підставі нашого дослідження впливу волонтерських ініціатив на розвиток територіальних громад. Під час дослідження було проаналізовано поточний стан волонтерської діяльності в громадах та вивчено потреби місцевих органів влади і мешканців. Окрім того, вивчення існуючих волонтерських проєктів дозволило виявити основні напрямки для покращення їх реалізації. Результати опитувань та інтерв'ю з учасниками волонтерських ініціатив стали основою для побудови моделі. Модель враховує як позитивний досвід, так і проблеми, з якими стикаються громади при впровадженні волонтерських ініціатив. Вона спрямована на покращення управлінських процесів та створення сприятливих умов для

розвитку волонтерської діяльності в територіальних громадах.

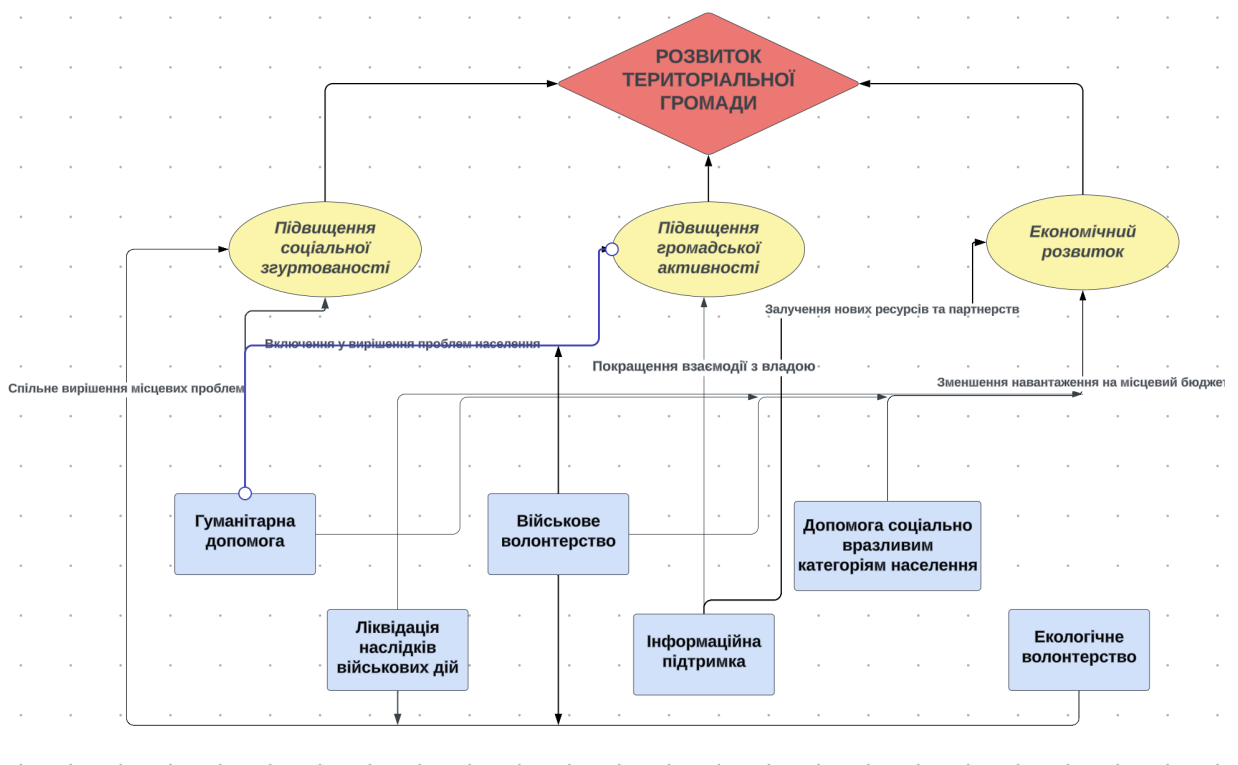

Рис. 4. Обґрунтування напрямів розвитку волонтерства у відповідь на потреби громади

Волонтерська діяльність, зокрема в умовах криз, має комплексний вплив на розвиток територіальних громад, виходячи за межі підтримки окремих сфер життєдіяльності. Вона не лише допомагає вирішувати проблеми, але й виступає важливим елементом у зміцненні демократичних процесів та підтримці соціальної згуртованості. Вплив волонтерських ініціатив на громаду є значним, оскільки вони забезпечують динамічний розвиток не лише на соціальному рівні, але й на рівні політичних процесів.

Гуманітарна допомога один із ключових аспектів волонтерської діяльності, що має безпосередній вплив на стабільність громади. Волонтери, які організовують гуманітарну допомогу, допомагають не тільки вирішити нагальні потреби малозабезпечених та вразливих груп, а й створюють основу для

розвитку соціальної інфраструктури. Вони допомагають зберегти соціальний мир і гармонію в умовах надзвичайних ситуацій, підтримуючи місцеву владу в реалізації політичних ініціатив і зменшуючи соціальну напругу. Так, волонтерство стає важливим механізмом для політичної стабільності громади, оскільки воно підтримує легітимність місцевих органів влади та забезпечує оперативність реагування на виклики.

Важливим аспектом волонтерської діяльності є підтримка сил оборони, особливо в умовах війни. Волонтери не лише допомагають збирати ресурси для армії, але й створюють відчуття єдності серед громадян, що посилює громадянську відповідальність та політичну активність. Це сприяє розвитку політичної культури і підвищує довіру до місцевих органів влади, оскільки громадяни бачать активну позицію своїх лідерів у критичний момент.

В умовах війни або кризових ситуацій волонтери також виконують важливу роль у забезпеченні інформаційної підтримки. Вони можуть організовувати канали для комунікації між місцевою владою та громадою, що підвищує прозорість і підзвітність органів влади. Завдяки волонтерським зусиллям місцева влада може швидко реагувати на зміни в ситуації, що сприяє підвищенню ефективності управлінських процесів. Це також допомагає зміцнити довіру громадян до місцевої влади, оскільки вони бачать активну взаємодію з ними через інформування про важливі питання.

Волонтерство є важливим елементом демократичного процесу, оскільки воно залучає громадян до прийняття рішень і активної участі в громадському житті. Це не лише сприяє розвитку місцевих ініціатив, але й допомагає підвищити рівень політичної мобілізації, покращуючи зв'язок між населенням і місцевими органами влади. Волонтери стають активними агентами змін, що сприяє зміцненню місцевої демократії і залученню громадян до процесів ухвалення рішень.

Залучення громадян до волонтерських ініціатив сприяє соціальній

згуртованості, що є важливим чинником політичної стабільності на місцевому рівні. Спільна робота, спрямована на вирішення актуальних проблем громади, створює атмосферу взаємодії і довіри між громадянами та місцевою владою. Це забезпечує стійкість громад у умовах політичних або соціальних випробувань, а також підтримує стабільність у демократичних процесах.

Отже, волонтерська діяльність сприяє розвитку територіальних громад не лише через допомогу в окремих сферах, але й через підтримку політичних процесів, підвищення рівня громадської участі та зміцнення довіри до органів влади. Вона стає важливим елементом забезпечення стабільності, розвитку демократії та ефективного управління на місцевому рівні.

Результати опитування щодо участі волонтерів у різних сферах діяльності демонструють тенденції волонтерства у межах територіальних громад.

Волонтерська діяльність сприяє розвитку територіальних громад через різноманітні ініціативи, зокрема в сферах підтримки молоді, соціальної допомоги, культури та освіти. Результати опитування показують, що волонтери активно беруть участь у тих сферах, які безпосередньо впливають на покращення якості життя мешканців і створення умов для сталого розвитку громади.

Оцінка підтримки волонтерської діяльності місцевою владою

Результати опитування показують різні оцінки волонтерами рівня підтримки місцевою владою їх діяльності:

1. Часткова підтримка (48,1%)

Більшість респондентів (48,1%) вважають, що місцева влада підтримує волонтерську діяльність лише частково. Це може свідчити про те, що хоча на рівні місцевої влади існує певна підтримка волонтерів, вона не завжди є системною або достатньою для максимально ефективного реалізації волонтерських ініціатив. Часто волонтери стикаються з недостатньою координацією, ресурсами або відсутністю чіткої політики щодо підтримки їхніх

ініціатив.

2. Повна підтримка (35,1%)

35,1% респондентів зазначають, що місцева влада активно підтримує волонтерську діяльність. Це свідчить про наявність позитивного досвіду частини волонтерів у співпраці з місцевими органами влади, коли надається необхідна матеріальна, організаційна або фінансова підтримка. Така підтримка може включати організацію спільних заходів, надання приміщень для волонтерських ініціатив, а також активну участь місцевої влади в популяризації волонтерської діяльності.

3. Відсутність підтримки (15,6%)

15,6% волонтерів вважають, що місцева влада не підтримує волонтерську діяльність. Це може бути пов'язано з низьким рівнем зацікавленості або браком ресурсів з боку органів місцевого самоврядування. Можливо, така ситуація спостерігається у громадах, де влада не розглядає волонтерство, як важливий фактор розвитку або там, де існують інші пріоритети у політиці.

4. Не знають (1,3%)

1,3% респондентів не змогли визначити рівень підтримки місцевою владою волонтерської діяльності..

Результати опитування свідчать про те, що більшість волонтерів оцінює підтримку місцевої влади як часткову (48,1%). Це вказує про наявність шляхів покращення співпраці між органами місцевого самоврядування та волонтерськими організаціями для створення ще більш сприятливого середовища для розвитку волонтерства. Водночас існує значна кількість респондентів (35,1%), які відзначають позитивний досвід співпраці, що є свідченням присутності такої підтримки на рівні місцевих органів влади.

3.2. Вплив реалізованих волонтерських проєктів на розвиток громади: дані емпіричного дослідження

Волонтерська діяльність у межах територіальної громади має багато позитивних наслідків, що значно покращують як якість життя, так і загальний розвиток громади.

По-перше, волонтерські ініціативи безпосередньо сприяють покращенню соціального добробуту. Це проявляється через надання соціальної допомоги вразливим категоріям населення, таким як малозабезпечені, пенсіонери, діти позбавлені батьківського піклування, особи з інвалідністю. Окрім цього, волонтери активно беруть участь у підтримці психічного здоров'я громади, надаючи консультації або допомогу в кризових ситуаціях, таких як пандемії чи соціальні потрясіння.

Позитивний ефект від волонтерства також можна побачити в поліпшенні доступу до базових послуг, таких як медична допомога, продукти харчування або побутові послуги, що робить життя більш комфортним для тих, хто цього потребує [49].

Волонтерські проєкти також мають значний вплив на розвиток інфраструктури та екологічної ситуації у громадах. За допомогою волонтерів проводяться заходи з благоустрою територій - від прибирання вулиць до озеленення міських площ і садів. Учасники волонтерських ініціатив допомагають також у ремонті і реставрації інфраструктурних об'єктів, таких як школи, лікарні, дитячі садки, що суттєво підвищує якість життя мешканців. Екологічні проєкти, такі як висадка дерев, очищення водойм, боротьба зі стихійними сміттєзвалищами, допомагають створити чистіше та здоровіше середовище для життя.

У ході нашого дослідження, ми провели анкетування представників для представників місцевого самоврядування щодо співпраці з волонтерами, які є інструментом розвитку територіальних громад (рис. 5.)

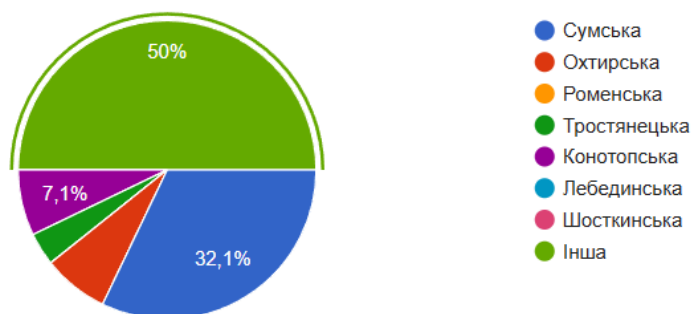

Рис. 5. Громада проживання респондентів

Згідно з результатами опитування (рис. 6), рівень розвитку волонтерської діяльності в нашій територіальній громаді, на думку респондентів, варіюється від високого до низького.

– **Високий рівень розвитку** волонтерства відзначили 8 осіб (28,6% опитаних), що свідчить про значну активність волонтерів, їх участь у соціальних, культурних та інших ініціативах громади.

– **Середній рівень** волонтерської діяльності оцінюють 14 осіб (50% опитаних), що означає наявність волонтерських ініціатив, однак, можливо, їм бракує стабільності або масштабності.

– **Низьким** рівень волонтерства оцінили 1 особа (3,6%), що може свідчити про певні труднощі чи обмеження в залученні громадян до волонтерських заходів.

– З іншого боку, 2 особи (7,2%) зазначили, що волонтерська діяльність у громаді **не розвивається**, що може вказувати на відсутність достатнього стимулювання або організаційної підтримки з боку місцевих органів влади чи інших інститутів.

В цілому, більшість респондентів вказують на середній та високий рівень розвитку волонтерства, що є позитивною ознакою активності громад.

Як ви оцінюєте рівень розвитку волонтерської діяльності в межах вашої територіальної громади?

28 відповідей

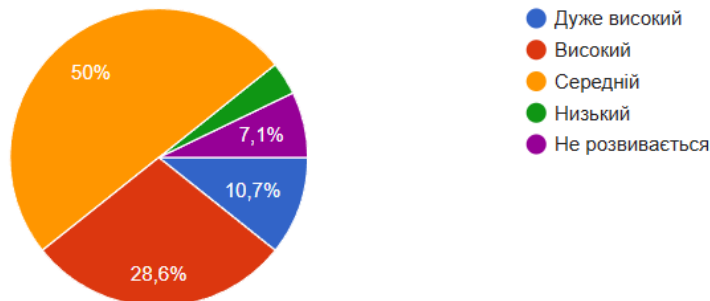

Рис. 6. Рівень розвитку волонтерської діяльності в межах територіальних громад респондентів

Згідно з результатами опитування (Рис.3.4.), місцева влада надає різні види підтримки волонтерської діяльності у громаді, при цьому найбільша увага зосереджена на наданні інфраструктури та матеріальної підтримки.

– **Надання інфраструктури** (приміщення, технічне забезпечення) є основним видом підтримки, що його зазначили 11 осіб (39,3%). Це вказує на те, що місцева влада активно сприяє волонтерській діяльності, надаючи необхідні ресурси для організації волонтерських заходів.

– **Фінансова підтримка** волонтерських ініціатив відзначена 3-ма респондентами (10,7%). Це може означати, що хоча підтримка є, вона не є настільки масштабною чи системною, як інші види допомоги.

– Також, **інформаційна підтримка** (реклама, поширення відомостей про волонтерські проєкти) є важливою складовою допомоги, як зазначили 3 особи (10,7%). Це може включати публікації в місцевих ЗМІ, соціальних мережах або інших каналах комунікації.

– **Логістична підтримка** була згадана лише 1 респондентом (3,6%), що свідчить про обмежену допомогу в цьому аспекті.

– **Невизначена позиція** (важко сказати) була висловлена 5-ма

особами (17,9%), що може свідчити про те, що не всі респонденти мають чітке уявлення про види підтримки або не були свідомі наявності таких ініціатив.

– Відповідно до категорії «**Інше**», респонденти вказали, що місцеве самоврядування допомагає не тільки закупівлею матеріалів, а й надає всебічну підтримку, зокрема в організації логістики, транспортування та поширенні інформації про волонтерські заходи.

У підсумку, можна зробити висновок, що найбільшу підтримку волонтерські ініціативи отримують у вигляді **інфраструктури та матеріальних ресурсів**, тоді як інші аспекти підтримки, такі як фінансова, логістична або інформаційна допомога, мають менш виражений характер.

Рис. 7. Різновид підтримки місцевої влади у територіальних громадах

Відповідь на запитання про реалізовані волонтерські проекти в межах територіальної громади за останні 2-3 роки показало нам наступний результат (Рис.7.):

– **Соціальна допомога** (підтримка малозабезпечених, людей старшого віку) є найпоширенішим напрямом волонтерської діяльності, про що повідомили 17 осіб (60,7%). Це свідчить про значну роль волонтерів у підтримці вразливих груп населення.

– **Благоустрій та озеленення** (покращення умов життя, озеленення території) стали темою 3 проєктів, про які зазначили 3 респонденти (10,7%). Це може включати як прибирання, так і озеленення території громади, зокрема парків, скверів тощо.

– **Медична допомога та профілактика** була вказана лише одним респондентом (3,6%), що може означати обмежену активність у цій сфері або нестабільність потреби в медичній підтримці на місцевому рівні.

– **Організація культурних та спортивних заходів** також згадана одним респондентом (3,6%), що свідчить про невеликий обсяг волонтерських проєктів у цій сфері.

– **Екологічні ініціативи**, зокрема прибирання та озеленення, згадали 1 особа (3,6%).

– У рамках підтримки оборонних зусиль країни, **допомога ЗСУ** була реалізована через волонтерські проєкти, на що вказала 1 особа (3,6%).

– Окремо варто згадати, що 1 респондент (3,6%) зазначив, що під час війни волонтерські проєкти у громаді відсутні, що може вказувати на труднощі в організації таких проєктів через обставини війни.

– Також одна особа (3,6%) вказала на волонтерську підтримку учасників бойових дій (УБД), що може включати різноманітну допомогу ветеранам війни та їх родинам.

Рис. 8. Реалізовані волонтерські проєкти

У підсумку, найбільша кількість волонтерських ініціатив була спрямована на соціальну допомогу, що є важливою складовою підтримки вразливих груп населення. Проте також були реалізовані проекти у сфері благоустрою, екології та підтримки ЗСУ, що свідчить про різноманіття волонтерських ініціатив, хоча їх кількість, з огляду на обставини останніх років, може бути обмеженою.

Наступне питання стосувалося взаємодії між місцевими органами влади та волонтерськими організаціями і має досить позитивну тенденцію (Рис. 8).

– Регулярна взаємодія відбувається у 50% випадків (14 осіб), що свідчить про значну підтримку волонтерських ініціатив з боку органів влади. Це вказує на те, що місцева влада активно залучає волонтерів до реалізації різноманітних проектів на постійній основі.

– Іноді місцева влада взаємодіє з волонтерськими організаціями, що зазначили 10 респондентів (35,7%).

– Рідка взаємодія відзначена 4-ма респондентами (14,3%), що свідчить про обмежену, хоча й наявну підтримку з боку влади у окремих випадках.

– Важливо зазначити, що немає відповідей на питання про відсутність взаємодії («ніколи»), що є позитивним сигналом і свідчить про певну підтримку волонтерських ініціатив з боку місцевих органів влади, навіть якщо ця підтримка не завжди є регулярною.

Таким чином, можна зробити висновок, що більшість респондентів вважають, що взаємодія між місцевою владою та волонтерськими організаціями наявна у різній мірі, що є позитивним аспектом для розвитку волонтерської діяльності у громаді (рис. 9.).

Як часто місцеві органи влади взаємодіють з волонтерськими організаціями для реалізації проєктів в межах територіальної громади?

28 відповідей

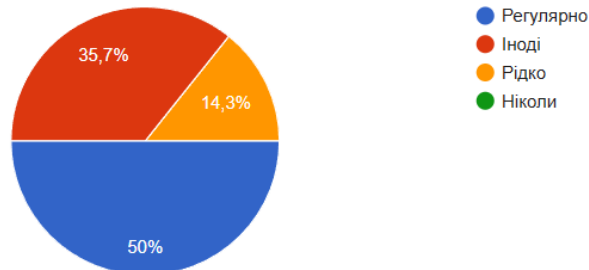

Рис. 9. Взаємодія місцевої влади з волонтерами

Загалом, волонтерські проєкти не тільки вирішують важливі соціальні проблеми, а й зміцнюють соціальні зв'язки та підвищують загальний рівень якості життя у громаді. Вони допомагають зробити громаду більш згуртованою, відкритою до змін та розвитку, створюючи сприятливі умови для сталого і гармонійного розвитку на місцевому рівні.

Як ви оцінюєте роль волонтерів у вирішенні соціальних проблем територіальної громади?

28 відповідей

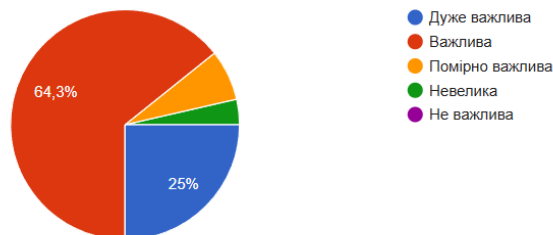

Рис. 10. Роль волонтерів у вирішенні соціальних проблем

Згідно з результатами опитування (Рис. 10.), більшість респондентів вважають роль волонтерів у вирішенні соціальних проблем громади важливою або дуже важливою.

– Дуже важлива роль волонтерів у вирішенні соціальних проблем вважають 7 осіб (25%). Це вказує на те, що волонтери мають значний вплив на поліпшення соціальної ситуації у громаді, зокрема в контексті підтримки вразливих груп населення або організації важливих соціальних заходів.

– Важлива роль волонтерів була відзначена 18 респондентами (64,3%). Це означає, що більшість вважають волонтерську діяльність необхідною та корисною для громади, хоча й не обов'язково вважають її основною або визначальною в контексті вирішення соціальних проблем.

– Помірно важлива роль волонтерів у вирішенні соціальних проблем визнали 2 особи (7,1%), що може свідчити про більш обережне ставлення до оцінки впливу волонтерства на соціальну ситуацію у громаді.

– Невелика роль волонтерів виявилася важливою лише для 1 респондента (3,6%), що свідчить про окремі сумніви щодо ефективності волонтерських ініціатив у вирішенні значущих соціальних проблем.

– Жоден респондент не вказав, що роль волонтерів у вирішенні соціальних проблем не важлива, що є позитивним свідченням загального визнання важливості волонтерства.

Таким чином, можна зробити висновок, що більшість респондентів оцінюють роль волонтерів як важливу або дуже важливу, підкреслюючи, що волонтерська діяльність є невід'ємною частиною вирішення соціальних проблем на рівні громади.

В умовах воєнного часу волонтерство набуває особливого значення, оскільки воно відіграє критичну роль у підтримці як населення, так і держави в цілому. Позитивні наслідки волонтерства в цей період стають ще більш вираженими завдяки ефективності та мобільності волонтерських ініціатив.

Однією з головних особливостей є здатність волонтерів швидко реагувати на зміни ситуації. Волонтери можуть оперативно організовувати гуманітарну допомогу, доставляти продукти, ліки та інші необхідні ресурси до

постраждалих районів. Це допомагає забезпечити базові потреби людей, особливо в умовах обмеженого доступу до ресурсів через бойові дії або блокади.

Позитивні наслідки також стосуються згуртованості суспільства. Волонтерство об'єднує людей для досягнення спільних цілей. Це сприяє розвитку почуття громадянської відповідальності та національної свідомості. Війна вимагає від громадян великих зусиль, і волонтерські ініціативи сприяють зміцненню соціальної єдності.

Соціальна згуртованість, яка виникає завдяки волонтерству, дозволяє на місцевому рівні організувати допомогу постраждалим громадам. Водночас це дає можливість органам місцевого самоврядування швидко реагувати на потреби населення, оптимізуючи ресурси. Це важливий елемент для забезпечення стійкості і стабільності в умовах війни.

Важливу роль волонтерство відіграє у інформаційній сфері. Волонтери забезпечують людей актуальною інформацією, допомагають у боротьбі з дезінформацією та фейками. Вони створюють канали комунікації, що дозволяють громадянам отримувати правдиву інформацію, що важливо для збереження морального клімату та стабільності.

Волонтерство також сприяє розвитку демократичних процесів на місцевому рівні. Війна вимагає від громадян високого рівня організованості, і волонтери забезпечують ефективну комунікацію між населенням і владою. Це дозволяє створити механізми оперативного реагування на потреби громади, що підвищує довіру до органів місцевої влади..

Таким чином, волонтерська діяльність в умовах війни виступає не тільки як гуманітарна допомога, але й як потужний інструмент соціального, політичного та економічного розвитку територіальних громад. Вона сприяє збереженню стабільності, зміцненню демократичних процесів та підтримці громадської активності, що, в свою чергу, допомагає країні успішно подолати

наслідки війни.

Зростаючий попит на соціальну допомогу вимагає від волонтерів не лише емоційної підтримки, але й високої організаційної роботи, наприклад, у сфері збору коштів та управління ресурсами для забезпечення потреб вразливих верств населення. Незважаючи на великий внесок волонтерів, залишається потреба в професіоналізації цієї сфери, адже не всі волонтери мають належну підготовку для надання допомоги в складних ситуаціях. Крім того, волонтерські ініціативи часто мають обмежений ресурс, і тому важливо створювати цільові програми підтримки волонтерів, що дозволить покращити ефективність їхньої діяльності у межах окремих громад.

Український волонтерський рух – це складне та багатогранне явище, яке має як значні позитивні результати, так і виклики, пов'язані з людським фактором. На початку війни волонтери стали надійною опорою для армії та цивільного населення, однак з розвитком цього руху виникли певні проблеми, що призвели до суперечностей та потреби у вдосконаленні організації та менеджменту волонтерської діяльності [52, с. 247].

Волонтерство є вагомим явищем суспільного життя, і його вплив на різні сфери діяльності є видимим та відчутним. Волонтери виконують велику роль у підтримці армії, допомозі цивільному населенню та відновленні інфраструктури, і їхня робота має значний позитивний ефект на розвиток громади. Однак варто розуміти, що волонтерство – це діяльність, спрямована на допомогу, в якій важливу роль відіграють людські фактори, зокрема мотивація, етика та організація. Волонтерство в Україні проходить різні етапи становлення і адаптації, але зараз уже можна зазначити, що воно є важливим чинником, який допомагає не лише армії, а й соціальним та гуманітарним ініціативам.

3.3. Волонтерство в умовах війни як драйвер розвитку та стабільності територіальних громад

У рамках проведеного дослідження увагу було приділено аналізу механізмів волонтерства як інструменту розвитку територіальних громад, зокрема в умовах повномасштабного вторгнення. Волонтерський рух, що виник як відповідь на екстрену ситуацію, став важливим каталізатором для активізації місцевих ініціатив, а також дозволив органам місцевого самоврядування швидко і ефективно реагувати на численні виклики війни.

До повномасштабного вторгнення питання допомоги від волонтерів у територіальних громадах, ймовірно, мало б абсолютно інші відповіді. У мирний час основна увага була б зосереджена на соціальних ініціативах, розвитку інфраструктури та покращенні життєвих умов. Однак війна внесла свої корективи, і потреби громади змінилися. Під час війни волонтери стали каналом для збору гуманітарної допомоги та ресурсів. Вони координують доставку ліків, продуктів харчування, засобів гігієни та медичних матеріалів, що дозволяє зменшити навантаження на місцеві бюджети, оскільки частина допомоги надходила через волонтерські мережі, мінімізуючи потребу у великих витратах на закупівлю необхідних товарів чи оплату праці.

Згідно з результатами опитування, волонтери активно долучаються до різних сфер підтримки територіальної громади. Найбільше людей, а саме 96,4%, (27 осіб) брали участь у зборі та доставці гуманітарної допомоги. 64,3% (18 осіб) волонтерів допомагали особам зі статусом внутрішньо переміщених осіб, а 53,6% (15 осіб) підтримували сили оборони та волонтерів на передовій. Окрім цього, 32,1% (9 осіб) волонтерів займались організацією прихистку для біженців. Очищення територій та ліквідація наслідків бойових дій стало важливою частиною роботи для 28,6% (8 осіб) волонтерів. Менше 25% волонтерів брали участь у медичній допомозі та наданні першої домедичної

допомоги (7 осіб).

Інформаційна підтримка та комунікація є важливими елементами розвитку територіальних громад, підвищуючи рівень громадянської участі в управлінні. Волонтери відіграють ключову роль у забезпеченні зворотного зв'язку між місцевою владою та населенням, організовуючи ініціативи, що допомагають зменшити паніку та покращити координацію дій.

Волонтерська активність зміцнює місцеву демократію, оскільки використання цифрових технологій дозволяє громадянам безпосередньо взаємодіяти з органами влади, забезпечуючи прозорість і підзвітність. Це також сприяє підвищенню політичної мобілізації та соціальної згуртованості, особливо в кризових ситуаціях, таких як війна або розподіл гуманітарної допомоги.

З управлінської точки зору волонтерські ініціативи стали важливими механізмами для координації між владою та громадянами, зменшуючи бюрократичні бар'єри і підвищуючи ефективність рішень на місцевому рівні. Вони також зміцнюють довіру до місцевих органів влади, оскільки громадяни відчують свою участь у вирішенні важливих питань.

Волонтери також активно допомагали внутрішньо переміщеним особам (ВПО), полегшуючи їх адаптацію та сприяючи розвитку інклюзивної політичної культури. Підтримка волонтерів зменшувала навантаження на місцеву владу, дозволяючи їй зосередитися на критичних питаннях, таких як безпека та відновлення інфраструктури.

Мобільні волонтерські групи, які оперативно реагували на кризові ситуації, сприяли зміцненню довіри до органів місцевої влади, оскільки громадяни бачили реальні дії влади на своїх потребах. Ці групи також допомогли покращити управлінські процеси, зменшити реакційний час та підвищити ефективність роботи місцевих органів.

Добровольчі батальйони (Добробати), залучені до відновлення

інфраструктури, зіграли важливу роль у ліквідації наслідків руйнувань. Вони сприяли швидкому відновленню громад і зміцнювали довіру до місцевої влади, демонструючи спільну роботу на благо громад. В подальшому, добробати можуть продовжувати свою діяльність у відновленні інфраструктури та екологічних проєктах, підвищуючи ефективність місцевих органів влади.

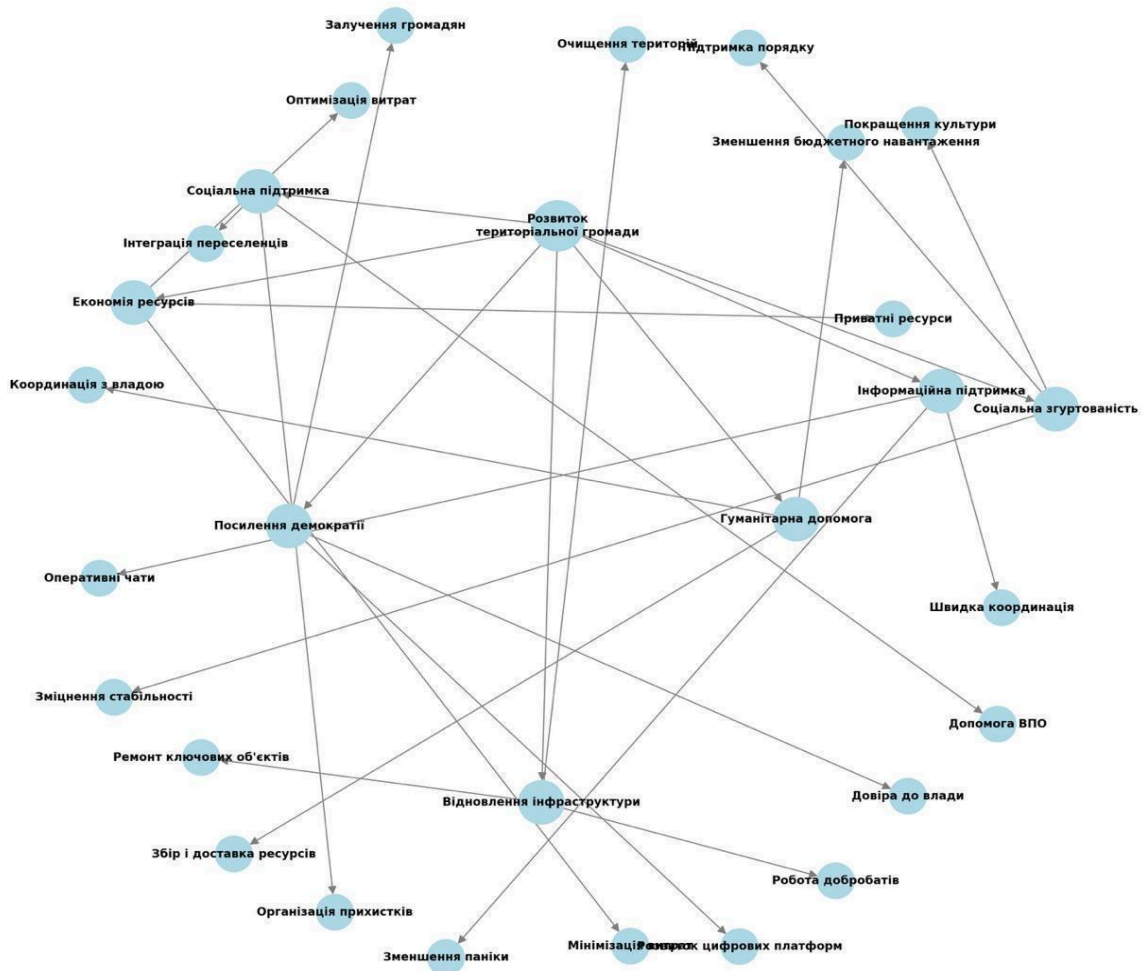

Рис. 11. Напрями впливу волонтерства на розвиток громади

Було візуалізовано за допомогою засобів штучного інтелекту вплив напрямів волонтерства на розвиток територіальної громади, що демонструє, як волонтерська діяльність може зміцнити громаду, особливо в умовах кризових ситуацій. Волонтери відіграють важливу роль у наданні інформаційної

підтримки, поширюючи актуальні дані серед жителів громади, що допомагає знизити рівень паніки і забезпечити організованість. Вони сприяють соціальній згуртованості, створюючи атмосферу взаємної підтримки та допомоги, що є особливо важливим під час надзвичайних ситуацій.

Волонтери також займаються організацією прихистків для осіб, які опинилися в скрутних умовах, зокрема для внутрішньо переміщених осіб. Це дозволяє значно зменшити стрес і паніку серед постраждалих. Швидка координація волонтерів дозволяє оперативно реагувати на кризові ситуації, забезпечуючи своєчасну допомогу та організацію ресурсів. Одним з інструментів є створення оперативних чатів, через які швидко передається необхідна інформація та координуються дії між волонтерами і відповідними структурами.

Завдяки волонтерській діяльності також здійснюється зменшення бюджетного навантаження, оскільки значна частина допомоги та підтримки надається безпосередньо громадянами. Це дозволяє оптимізувати витрати місцевого бюджету, спрямовуючи ресурси на більш пріоритетні потреби. Важливим є й залучення громадян до волонтерської діяльності, що зміцнює довіру до місцевої влади та сприяє підвищенню культури співпраці в громаді. Волонтерство допомагає інтеграції переселенців, сприяючи їхній адаптації та підтримці в нових умовах. Таким чином, волонтерські механізми не тільки покращують оперативну допомогу, а й позитивно впливають на стабільність та розвиток громади в цілому.

Загалом, волонтерська діяльність стала важливим інструментом для підтримки громад та розвитку місцевого самоврядування, зміцнюючи демократичні процеси і підвищуючи ефективність управління на місцевому рівні.

Висновок до розділу 3

Під час аналізу було виявлено, що волонтерська діяльність є одним з ключових елементів у розвитку громадянського суспільства, зокрема в контексті підтримки вразливих груп населення та організації культурних і освітніх заходів. Наше дослідження показало, що волонтерство сприяє не лише вирішенню конкретних проблем, а й зміцненню соціальної згуртованості серед мешканців громади. Результати дослідження дозволили сформулювати модель, яка відображає взаємозв'язок між волонтерством і соціальною відповідальністю. У процесі дослідження було також проаналізовано роль волонтерів у покращенні інфраструктури та створенні сприятливих умов для сталого розвитку територіальних громад. Модель (Додаток В), на основі нашого дослідження, визначає пріоритетні напрямки для подальшого розвитку волонтерської діяльності та впровадження інноваційних підходів у громадському управлінні.

Загалом, ефективна реалізація волонтерських проєктів у громадах потребує комплексного підходу, що включає підтримку з боку місцевих органів влади, створення сприятливого інформаційного середовища та розвиток спеціалізованої інфраструктури. Важливим аспектом є також мотивація та заохочення волонтерів, що сприяє не тільки залученню нових учасників, але й утриманню досвідчених волонтерів, які можуть стати лідерами у реалізації великих проєктів.

Результати опитування серед респондентів свідчать про активну підтримку волонтерської діяльності у територіальних громадах, зокрема в таких сферах, як підтримка молоді, соціальна допомога, культурні та освітні проєкти. Це підтверджується високим рівнем залучення місцевих жителів до волонтерських ініціатив, що сприяє розвитку громад та зміцненню соціальної згуртованості:

– Підтримка молоді: 45% респондентів вказали на активну участь волонтерів у підтримці молоді. Волонтери організують тренінги, курси, спортивні заходи, допомагають з пошуком роботи та навчанням, а також підтримують соціальну адаптацію молоді.

– Соціальна допомога: 38% опитаних підкреслили важливість волонтерської діяльності у наданні соціальної допомоги. Волонтери активно підтримують малозабезпечені родини, осіб похилого віку, багатодітні сім'ї та внутрішньо переміщених осіб. Вони займаються збором гуманітарної допомоги, організують пункти тимчасового притулку та надають психологічну підтримку.

– Культурні та освітні проекти: 31% респондентів відзначили участь волонтерів у культурних та освітніх ініціативах. Це включає організацію лекцій, майстер-класів, виставок та курсів, а також підтримку творчих колективів та культурних подій.

Загалом, результати опитування підтверджують, що волонтерська діяльність має значний вплив на розвиток громади, покращення соціальної згуртованості та підтримку культурного та освітнього прогресу. Волонтери активно сприяють зміцненню соціальної інфраструктури та вирішенню актуальних потреб громади, що сприяє розвитку місцевого самоврядування та демократичних процесів. Однак для більш ефективної реалізації волонтерських ініціатив необхідно посилити співпрацю з органами місцевої влади, підвищити рівень фінансової підтримки, а також створити стратегію розвитку волонтерства на місцевому рівні, яка включатиме чітке планування, моніторинг та оцінку результатів.

Сприятливі умови для волонтерства, здатні забезпечити розвиток громади, вимагають комплексної підтримки як з боку державних установ, так і з боку бізнесу та міжнародних партнерів. Важливо також пам'ятати, що волонтерська діяльність є не лише благодійною ініціативою, але й важливим елементом

політичної та соціальної модернізації, що забезпечує стійкість і процвітання громади в умовах змінного політичного та економічного середовища.

Отже, драйверами розвитку територіальних громад є їхня здатність відповідати на актуальні потреби населення, створюючи ефективні механізми для задоволення базових і стратегічних запитів. Волонтерська діяльність, спрямована на адресну допомогу, швидко адаптується до змінюваних умов і забезпечує оперативне реагування на виклики, зокрема в умовах війни. Іншим важливим драйвером є посилення соціальної згуртованості через координацію між громадянами, волонтерськими групами та місцевою владою, що підвищує рівень довіри і сприяє спільному вирішенню проблем. Також самоуправління громад відіграє ключову роль у розвитку, забезпечуючи прозорість, підзвітність і залучення мешканців до процесів прийняття рішень, що сприяє сталому розвитку територій.

З огляду на результати нашого дослідження, можна зробити висновок, що волонтерство, як інструмент соціального розвитку, має величезний потенціал для покращення якості життя на місцевому рівні, сприяючи розвитку соціальної інфраструктури, зміцненню громадянської свідомості та залученню населення до активної участі в політичному житті громади. У цьому контексті важливо продовжувати розвивати волонтерські ініціативи, забезпечуючи їх фінансування, організаційну підтримку та належну мотивацію для активних учасників.

ВИСНОВОК

У ході дослідження було підтверджено гіпотезу, що поширення волонтерства на локальному рівні сприяє прямому розвитку громад через вирішення соціальних проблем, підвищення громадянської активності та зміцнення соціальних зв'язків. Поняття «розвиток громади» було проаналізовано з точки зору політології як багатогранний процес, що включає соціальні, економічні та політичні аспекти. Теоретичне обґрунтування проблеми розвитку громад базується на концепціях демократичного управління, децентралізації влади та участі громадян у місцевому самоврядуванні. Важливим елементом розвитку громад є інтеграція принципів партисипації, які забезпечують ефективне залучення громадян до ухвалення стратегічних рішень, що стосуються місцевих потреб.

Аналіз нормативно-правових документів України виявив прогалини в регулюванні волонтерської діяльності, зокрема щодо фінансування проєктів, координації дій та правової підтримки ініціатив. Незважаючи на існування основних законодавчих актів, таких як «Закон України про місцеве самоврядування», недостатня адаптація нормативно-правової бази до сучасних викликів уповільнює розширення волонтерських ініціатив. Це створює потребу в розробці нових механізмів підтримки на локальному рівні, які враховують специфіку територіальних громад.

Дослідження наявних політологічних підходів в Україні та за кордоном засвідчило, що інтеграція інноваційних технологій і практик, таких як електронне урядування, участь громадян у стратегічному плануванні та розвиток цифрових платформ, має значний потенціал для адаптації в українських громадах. Досвід європейських країн демонструє, що поєднання інклюзивності, прозорості та цифровізації сприяє не лише підвищенню ефективності управління, а й формуванню довіри між громадянами та місцевою

владою.

Емпірична частина дослідження, зокрема анкетування серед волонтерів, представників місцевого самоврядування та мешканців громад, дозволила визначити ключові драйвери впливу волонтерства на розвиток громади. Серед них:

- вирішення соціальних проблем, таких як підтримка вразливих груп населення, організація гуманітарної допомоги та відновлення інфраструктури;
- підвищення громадянської активності через залучення жителів до волонтерських ініціатив та формування культури соціальної відповідальності;
- зміцнення соціальних зв'язків і довіри між громадянами, що підвищує згуртованість громади і сприяє подоланню соціальної ізоляції.

Водночас результати опитування виявили низку перешкод для розвитку волонтерства, серед яких недостатнє фінансування, слабка координація між організаціями та відсутність чітких правових механізмів підтримки. Успішні приклади волонтерських ініціатив, зокрема в організації культурних, освітніх та екологічних заходів, демонструють можливості для вдосконалення волонтерського руху через стратегічну підтримку на державному рівні.

На основі отриманих даних сформульовано рекомендації, спрямовані на розробку програм підтримки волонтерства, популяризацію волонтерських ініціатив та інтеграцію досвіду волонтерів у державні стратегії розвитку громад. Окремо підкреслено необхідність методологічної підтримки органів місцевого самоврядування для ефективного розвитку волонтерських рухів.

Особливої уваги потребує забезпечення системного підходу до мотивації волонтерів, яка включає матеріальне і моральне заохочення, підвищення їхньої кваліфікації та організацію спеціалізованих навчальних програм. Важливим завданням є також створення умов для сталого фінансування волонтерських

проектів, залучення міжнародної допомоги та розвитку партнерств з приватним сектором.

Таким чином, дослідження підтвердило, що волонтерство є потужним інструментом розвитку громад, сприяючи зміцненню соціальної згуртованості, розв'язанню нагальних проблем та формуванню активного громадянського суспільства. Подальший розвиток волонтерських ініціатив потребує чіткої координації, правового підґрунтя та системної фінансової підтримки, що забезпечить стійкість і процвітання місцевих громад в Україні. У цьому контексті волонтерство не лише вирішує короткострокові завдання, а й стає основою для формування нової культури співпраці та солідарності в суспільстві.

Рекомендації щодо волонтерства як інструменту розвитку громад

Для органів державної влади:

- удосконалювати нормативно-правову базу та створювати організаційні умови для професіоналізації, координації та фінансової підтримки волонтерської діяльності;
- включати критерій координації із волонтерськими організаціями у державні програми розвитку громад.

Для органів місцевого самоврядування:

- розвивати інклюзивне управління та активізувати залучення громадян до прийняття рішень через волонтерські організації;
- налагодити системні координаційні процеси з волонтерськими організаціями;
- співпрацювати щодо залучення зовнішніх ресурсів разом з волонтерськими ініціативами громади для диверсифікації та зменшення бюджетного завантаження;
- залучати волонтерські організації через наявні механізми (гранти, соціальні замовлення тощо) організації публічних послуг у громаді.

Для волонтерських організацій:

- формувати проекти як послідовність діяльності: аналіз потреб громади – стратегічне планування – співпраця з інституціями – контроль і моніторинг);
- фокусуватися на довгостроковий вплив і стратегію відновлення та розвитку громади.

Для університетських спільнот:

- розробляти методологічні рекомендації для ОМС щодо інтеграції волонтерства у розвиток громад;
- популяризувати волонтерство через дослідження впливу ініціатив на соціальний та економічний розвиток громад.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Адамович С. В. Демократія і концепти децентралізації влади в Україні. *Розвиток демократії і демократична освіта в Україні*; Київ: Вид-во НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2007. С. 298–303.
2. Актуальні проблеми становлення та розвитку місцевого самоврядування в Україні : колект. монографія / за заг. ред. : В. В. Кравченка, М. О. Баймуратова, О. В. Батанова. Київ : Атіка, 2007. 864 с.
3. Алфьоров С. В. Територіальна громада: поняття, ознаки, проблеми функціонування в Україні. Вісник Університету банківської справи Національного банку України. 2013. № 1 (16). С. 47-50.
4. Альошина Н. М. Поняття й ознаки територіальної громади. Державне будівництво та місцеве самоврядування. 2011. Випуск 21. С. 173-180 URL:http://dspace.nlu.edu.ua/bitstream/123456789/3186/1/Aloshuna_173.pdf (дата звернення: 03.12.2024).
5. Аналітичний документ як інструмент підготовки управлінських рішень: навч.-метод. матеріали / І.В. Рейтерович, С.В. Ситник; уклад. В.М. Гаврилюк. Київ : НАДУ, 2013. 56 с.
6. Бабій В. В., Скоробагатько А. В. Основні проблеми об'єднаних територіальних громад. НАУ. 2018. URL: <http://er.nau.edu.ua:8080/handle/NAU/33238> (дата звернення: 06.12.2024).
7. Байдарова О., Дюльгерова А. Волонтерська діяльність в Україні в умовах пандемії COVID-19. *Social Work and Education*. 2021. № 3. С. 311–328.
8. Баковецька О. Волонтерський рух в Україні на сучасному етапі розвитку. *Літопис Волині*. 2020. Вип. 23. С. 37–41. URL: <https://doi.org/10.32782/2305-9389/2020.23.06>. (дата звернення: 06.12.2024).
9. Батанов О. В. Доктринальні проблеми реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні. *Становлення та*

розвиток місцевого самоврядування в Україні: матеріали наук. конф., 7 грудня 2013 р. Хмельницький: Хмельницький університет управління та права, 2013. С. 11-12.

10. Безпалько О.В. Організація соціально-педагогічної роботи з дітьми та молоддю у територіальній громаді:

теоретико-методичні основи: Монографія. Київ : Науковий світ, 2006. 363 с.

11. Березинський В. П. Територіальна громада як агент політичної самоорганізації. Вісник Дніпропетровського університету. Серія: Філософія. Соціологія. Політологія. 2013. Т. 21. Вип. 23(1). С. 77-84. URL: [http://nbuv.gov.ua/jpdf/vdufsp_2013_21_23\(1\)_17.pdf](http://nbuv.gov.ua/jpdf/vdufsp_2013_21_23(1)_17.pdf) (дата звернення: 02.12.2024).

12. Більшість українців волонтерять під час війни, 18 % – не планують // Українська правда: сайт. URL: <https://life.pravda.com.ua/society/2023/02/24/253036/> (дата звернення: 02.12.2024).

13. Богатирьов І. Г. Роль громадських інспекторів (волонтерів) у виправленні та ресоціалізації засуджених до покарань, не пов'язаних з позбавленням волі / І. Г. Богатирьов // Вісник Академії митної служби України. Серія «Право». – 2009 р. – № 1 (2). – Дніпропетровськ: Акад. митної служби України, 2009. – С.119–123.

14. Бориславська О., Заверуха І., Захарченко Е. та ін. Децентралізація публічної влади: досвід європейських країн та перспективи України. Київ: ТОВ «Софія». 2012. 128 с.

15. Бриль М., Врублевський О., Данчева О., Сеїтосманов А., Чубаров Е. Успішна територіальна громада: будуємо разом. Харків : Видавничий будинок Фактор, 2018. 128 с.

16. Вайнола Р. Х. Загальна декларація волонтерів / XI Конгрес Міжнародної асоціації Волонтерів // Волонтерський рух в Україні: тенденції розвитку / Р. Х. Вайнола, А. Й. Капська, Н. М. Комарова. – Київ: Академпрес,

1999. – 112 с.

17. Васильєва О. І., Васильєва Н. В.. Концептуальні засади сталого розвитку територіальних громад. Інвестиції: практика та досвід. 2018. №8. С. 74–78.

18. Васильченко Г., Парасюк І., Єременко Н. Планування розвитку територіальних громад. Навчальний посібник для посадових осіб місцевого самоврядування / / Асоціація міст України – К., ТОВ «ПІДПРИЄМСТВО «ВІ ЕН ЕЙ», 2015. – 256 с.

19. Вишневський А. В. Національні та загальноєвропейські ознаки державної служби в Україні у контексті її історичного розвитку. *Державна служба України в історичному контексті: проблеми становлення та розвитку*: зб. текстів виступів на наук.-практ. конф. (Київ, 18 листоп. 2008 р.) / за заг. ред. А. Вишневського. Київ: ЦАДС, 2009. С. 22.

20. Волонтерство // Вікіпедія : віл. енцикл.
URL:<https://uk.wikipedia.org/wiki/Волонтерство> (дата звернення: 01.12.2024).

21. Волонтерський рух в Україні: тенденції розвитку (соціальний проєкт).
URL:<https://vipsoft.blob.core.windows.net/contest/a0f8200ae8fac0ea893beb473c055f0e.pdf> (дата звернення: 03.12.2024).

22. Волошинська О., Шведа Н. Основні перспективи розвитку сучасних територіальних громад. Матеріали І міжрегіональної науково-практичної конференції «Проблеми публічного управління та адміністрування на регіональному рівні» / Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя. ФОП Паляниця В. А., 2019. 101 с. С. 38-39.

23. Головка О. В. Волонтерство в Україні: історико-правовий аспект. *Право і безпека*. 2023. № 2 (89). С. 9–18. URL: <https://doi.org/10.32631/pb.2023.2.01> (дата звернення: 05.12.2024).

24. Горелов Д. М., Корнієвський О. А. Волонтерський рух: світовий

- досвід та українські громадянські практики: аналіт. доп. – К.: НІСД, 2015. - 36с.
25. Діденко Н.Г. Методологія вироблення та прийняття управлінських рішень : навчальний посібник. Київ, 2019. 134 с.
26. Дудінська І., Цернер М. Децентралізація публічної влади у країнах Центральної та Східної Європи (на прикладі Словаччини, Польщі та України) : монографія. Ужгород: Поліграфцентр «Ліра». 128 с.
27. Європейські орієнтири місцевого і регіонального розвитку : збірник матеріалів та документів / заг. ред. М. Пухтинського, О. Власенка. Київ : АМУ, 2009. 508 с.
28. Баймуратов М. О., Василькова Є. А. Європейські стандарти регіонального самоврядування: актуальні питання конституційно-правового забезпечення в Україні: монографія. Маріуполь: Маріуп. держ. ун-т, Представництво Європейської організації публічного права в Україні, 2013. 215 с.
29. Загальна декларація волонтерів, прийнята на XI конгресі Міжнародної асоціації волонтерів. Права людини: навч. посіб. / К.: Просвіта, 2002. С. 67-80.
30. Загальні засади місцевого самоврядування в Україні. Навч. посіб. / За заг. ред. В.М. Вакуленка, М.К. Орлатого. Київ : НАДУ, 2010. 211 с.
31. Звонар В. П. Перспективи активізації в Україні діяльності громадських організацій як суб'єктів соціальної політики (на матеріалах Волинської області) / В.В. п. Звонар // Управління розвитком : зб. наук. статей. – Х. : Вид-во ХНЕУ, 2007. – №8. – С. 28-30.
32. Ільчук Л.І. Вивчення практики щодо волонтерської діяльності в країнах європейського союзу з метою її запровадження в Україні: звіт про науково-дослідну роботу. Київ. 2014. 117с.
33. Кавунець А., Дорох В. Особливості об'єднання територіальних громад в Україні (регіональний аспект). Видання друге, доповнене. Вінниця:

ТОВ «Прес Корпорейшн Лімітед». 96 с.

34. Калениченко Р.А. Волонтерство в соціальній роботі: навч. посіб. Київ: КиМУ, 2008. 86 с.

35. Капська А.Й. Підготовка волонтерів до соціальної роботи: навч. посіб. Київ: Дерсоцслужба, 2005. – 312 с.

36. Козачук М. Правові аспекти статусу територіальних громад . *Вісник Української Академії державного управління при Президентові України*. 2001. № 2. С. 13-15.

37. Козубовська І. Територіальна громада як об'єкт діяльності фахівця з соціальної роботи. *Social Work and Education*. 2019. № 6. С. 19–31.

38. Коломієць І. Ф., Пелехатий А. О. Теоретико-практичні аспекти формування об'єднаних територіальних громад в Україні. Науковий журнал «Економіка України». 2017. №4 (665). С. 46-55.

39. Конституція України URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80> (дата звернення: 12.06.2024).

40. Корнєва О.В. Основні проблеми проведення реформи децентралізації в Україні у 2014-2018 роках. *Порівняльно-аналітичне право*. 2018. № 3. С. 68–69.

41. Косо́вець В. І. Розвиток соціальної активності молоді в умовах соціокультурного середовища села: автореф. дис. канд. пед. наук: спец.13.00.05 – Соціальна педагогіка / Василь Іванович Косо́вець ; Нац. пед. ун–т ім.М. П. Драгоманова. – К., 2009. – 23 с.

42. Кравченко В. В. Принципи Європейської Хартії Місцевого Самоврядування та їх імплементація в законодавстві України в контексті

реформи місцевого самоврядування / В. В. Кравченко. // Вісник АПСВТ. – 2016. – С. 56–59.

43. Крапівіна Г. Світовий волонтерський рух: стан і статус. Вісник економічної науки України. 2012. Т. 1, № 21. С. 73-76.

44. Лелеченко А.П., Васильєва О.І., Куйбіда В.С., Ткачук А.Ф. Місцеве самоврядування в умовах децентралізації повноважень: навч. посіб. / [А.П. Лелеченко, О.І. Васильєва, В.С. Куйбіда, А.Ф. Ткачук] – К., – 2017. – 110 с.

45. Лях Т.Л. Види мотивації до волонтерської діяльності. Вісник Запорізького національного університету. 2011. Т. 2, №15 С. 37-41.

46. Лях Т. Л. Волонтерство як суспільний феномен. Проблеми педагогічних технологій. 2004. Вип. 34. С. 139–144.

47. Лях Т.Л. Методика організації волонтерських груп. Київ : Київ. ун-т ім. Бориса Грінченка, 2010. 160 с.

48. Лях Т. Л. Підходи до класифікації волонтерських груп. Соціальна робота в Україні : теорія та практика. 2013.

49. Лях Т. Л., Фролова Л. Особливості організації діяльності волонтерських груп в умовах пандемії COVID-19 // Актуальні проблеми соціальної роботи та соціального забезпечення: європейський та національний вимір: матеріали І Міжнар. науково-практ. конф., м. Луцьк, 27 трав. 2021 р. Луцьк, 2021. С. 208.

50. Мазій І. В. Історичні аспекти становлення волонтерської діяльності у соціальній та безпековій сфері в світі та Україні. Державне управління: удосконалення та розвиток. 2015

51. Маккарлі С. Управління діяльністю волонтерів. Як залучити громадськість до вирішення проблем суспільства. Київ. 1998. 160 с. Лях Т. Л. Мотивація до волонтерської діяльності. Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка.

Педагогічні науки. 2012. № 22 (8). С. 84–91.

52. Мандебура-Нога О. С. Волонтерство як нова форма громадської активності в Україні // Трансформація політичних інститутів України: проблеми теорії і практики / авт. кол.: М. І. Михальченко (керівник) та ін. Київ : ІПіЕНД ім. І. Ф. Кураса НАН України, 2016. С. 243–278.

53. Мельник Д. М. Теоретичні засади формування територіальних громад: імплементація світового досвіду в Україну. АГРОСВІТ. 2018. № 11. С. 33-38.

54. Мірошниченко О.А. Профілактика синдрому «професійного вигорання» у працюючих в екстремальних умовах: навч посіб. Житомир : Видво ЖДУ ім. І. Франка, 2015. 156 с.

55. Мороз О. Ю. Територіальна громада : сутність становлення та сучасні українські реалії. Демократ. врядування : електрон. наук. фах. видання. 2008. Вип. 2. URL : www.nbu.gov.ua. (дата звернення: 03.12.2024).

56. Окорський В. П., Сухович В. М., Цецик Я. П. Організаційно-економічні засади реформування інститутів місцевого самоврядування та їх вплив на сталий розвиток об'єднаних територіальних громад (на прикладі Рівненської області): монографія / за ред. В.П. Окорського. Рівне : видавець О.Зень, 2018. 364 с

57. Остапенко О. Г., Барановська Т. М. Територіальні громади як первинний суб'єкт місцевого самоврядування та реалізації муніципальної політики. «Державне управління: удосконалення та розвиток». 2015. № 10. URL:<http://www.dy.nauka.com.ua/?op=1&z=909> (дата звернення: 02.12.2024).

58. Офіційний сайт Міністерства соціальної політики України. URL: <http://www.msp.gov.ua/news/14695.html>.

59. Павлюк А.П., Олійник А.П., Баталов О.А. та ін. Територіальна громада як базова ланка адміністративно-територіального устрою України: проблеми та перспективи реформування. Київ : НІСД, 2016. 61 с.

60. Павлюк К. С. Волонтерський рух: зарубіжний досвід та вітчизняні практики. Інвестиції: практика та досвід. 2015. С. 87–93.
61. Панухник О. В. Адміністративно-територіальна реформа як чинник зміцнення місцевої економіки. Інноваційна економіка. 2014. № 3. С. 76-83. URL:http://nbuv.gov.ua/j-df/inek_2014_3_10.pdf (дата звернення: 12.06.2024).
62. Панькова О., Касперович О., Іщенко О. Розвиток волонтерської діяльності в Україні як прояв активізації соціальних ресурсів громадянського суспільства: специфіка, проблематика та перспективи. *Український соціум*. 2016. № 2 (57). С. 25–40.
63. Паславська О. Становлення та розвиток волонтерства в Україні (історико-правове дослідження). *Актуальні проблеми правознавства*. 2016. Вип. 4 (8). С. 22–28.
64. Патицька Х. О. Територіальна громада в політико-правовій практиці сучасної України. Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України. 2014. Вип. 4(108). С. 320-328
65. Піча В. М. (2008). Соціологія: Короткий навчальний словник: терміни і поняття. 2-е вид., перероб. і доповнене. К: «Каравела»; Львів: «Новий світ – 2000»; Львів «Магнолія 2006», 340.
66. Погрібна В. Л. Волонтерський рух як ознака змін у ментальності українців. Вісник Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого» 2016. № 1. С. 196-202.
67. Погрібна В. Л. Волонтерство як соціокультурний феномен: епістемологічні та аксіологічні аспекти аналізу. Вісник Національного університету «Юридична академія України імені Ярослава Мудрого» № 4 (27). 2015.
68. Потапенко С. Характерні риси об'єднаної територіальної громади. Вісник АПСВТ. 2019. № 2. С. 47-55. URL: https://www.socosvita.kiev.ua/sites/default/files/Visnyk_2_2019-47-55.pdf (дата

звернення: 03.12.2024).

69. Про волонтерську діяльність : Закон України від 19.04.2011 № 3236-VI // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3236-17> (дата звернення: 04.12.2024)

70. Про затвердження Положення про Міністерство юстиції України: постанова Кабінету Міністрів України від 02.07.2014 № 228. Урядовий кур'єр. 2014. № 123.

71. Про затвердження Порядку формування та ведення Реєстру волонтерів антитерористичної операції: наказ Міністерства фінансів України від 30.10.2014 № 1089. Офіційний вісник України. 2014. № 95. С. 2754.

72. Про затвердження Порядку здійснення публічного збору благодійних пожертв для забезпечення бойової, мобілізаційної готовності, боєздатності та функціонування Збройних Сил України: постанова Кабінету Міністрів України від 30.06.2015 № 451. База даних (БД) «Законодавство України» / Верховна Рада (ВР) України. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/451-2015-%D0%BF#Text> (дата звернення: 01.12.2024).

73. «Про місцеве самоврядування в Україні» : Закон України від 21.05.1997 р. № 24 : станом на 05 червня 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/280/97-вр#Text>

74. Пронюк Н. В. Удосконалення статусу територіальної громади в Україні. Науковий вісник КНУВС. 2008. № 1. С. 79–87

75. Про утворення Координаційної ради з питань розвитку та підтримки волонтерського руху : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 23.04.2003 № 225-р // База даних (БД) «Законодавство України» / Верховна Рада (ВР) України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/225-2003-р> (дата звернення: 02.12.2024). Втратило чинність

76. Ресурсне забезпечення об'єднаної територіальної громади та її

маркетинг: навч. посіб. / [Г. А. Борщ, В. М. Вакуленко, Н. М. Гринчук, Ю. Ф. Дехтяренко, О. С. Ігнатенко, В. С. Куйбіда, А. Ф. Ткачук, В. В. Юзефович] – К. : – 2017. – 107 с.

77. Розвиток соціальної сфери територіальних громад в умовах адміністративно-фінансової децентралізації / ДУ «Інститут регіональних досліджень імені М.І. Долішнього НАН України»; за ред. С. Л. Шульц. Львів, 2018. 140 с.

78. Романюк С.А. Децентралізація: теорія та практика застосування : монографія/С. А. Романюк — Київ : 2018. — 216 с.

79. Семигіна Т.В. Підготовка соціальних працівників до роботи в громаді. *Наукові засади*. 2002. Т. 20.С. 389–393. URL: http://ekmair.ukma.edu.ua/bitstream/handle/123456789/8662/Semygina_Pidgotovka_socialnykh_pracivnykiv.pdf?sequence=1&isAllowed=y

80. Сергієнко Г. З досвіду організації волонтерської діяльності майбутніх фахівців соціальної роботи. *Соціальна робота в Україні : теорія і практика*. 2003. № 2. С. 130–135

81. Сірко В. С. Адміністративно-правове забезпечення волонтерської діяльності в Україні: дис. канд. юрид. наук: 12.00.07 / Вікторія Сергіївна Сірко; МВС України, Одеськ. держ. ун-т внутр. справ. Одеса, 2018. 246 с.

82. Скидан О. В., Якобчук В. П., Дацій Н. В., Ходаківський Є. І. [та ін.] ; за заг. ред. О. В. Скидана. *Публічне управління та адміністрування : навч. Посібник* Житомир : ЖНАЕУ, 2017. 705 с.

83. Скуратівський В. А. Соціальні системи та соціологічні методи дослідження: навч. посібник. К.: Вид-во УА-ДУ, 1998. 188 с.

84. Слосанська Г. Категорії клієнтів фахівця із соціальної роботи в об'єднаній територіальній громаді // *Молодь і ринок*. 2017. № 2. С. 68-73. Сушинський О.І. Спроможна громада: концепція засад гарантій // *Муніципальна реформа в контексті євроінтеграції України: позиція влади,*

науковців, профспілок та громадськості: II Всеукр. наук.-практ. конф. (АПСВТ, 6 грудня 2018 р.). Київ: ТОВ «Підприємство ВІ.ЕН.ЕЙ», 2018. С. 42-47.

85. Харченко С. Я., Караман О. Л., Кратінова В. О. [та ін.]. / Історія, теорія та практика волонтерського руху в Україні : навч.-наук.-метод. посіб. Для студентів, магістрантів, аспірантів та спеціалістів у галузі соц. роботи, соц.педагогіки– Луганськ, 2009. – 403 с.

86. Шевченко А. О. Правова природа і статус територіальної громади:доктринальний аспект. Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ. 2017. № 3 (104). С. 332-341

87. Шевчук Б.М. Територіальна громада: поняття, статус та ознаки. Ефективність державного управління. 2019. № 4. С. 39–49

88. Штиршов О. М., Кобець В. М. Перспективи розвитку територіальних громад в умовах децентралізації влади в Україні. Наукові праці: Науковометодичний журнал. Вип. 242. Т. 254. Державне управління. С. 120-125.

89. Шумляєва І. Д. Функціональна характеристика діяльності територіальних громад. Аспекти публічного управління. 2013. № 2 (2). С. 83–89

90. Ковальчук Ю. М. *Територіальні громади та адміністративно-територіальний устрій в Україні.* — Київ: Наукова думка, 2017. — С. 45-46.

91. Ковальчук Ю. М. Проблеми створення об'єднаних територіальних громад в Україні // *Державне управління: теорія та практика.* — 2018. — Т. 22. — С. 77-82.

ДОДАТКИ

Додаток А

Опитувальник для волонтерів, представників громадських та благодійних організацій, зокрема міжнародних

Мета: Зібрати інформацію щодо досвіду волонтерів у територіальних громадах, їхніх труднощів та потреб, а також визначити, які зміни необхідно впровадити для ефективної роботи волонтерів.

- 1. Ваша стать**
 - Чоловіча
 - Жіноча
- 2. Укажіть свій вік**
 - 18-24 роки
 - 25-34 роки
 - 35-44 роки
 - 45-54 роки
 - 55-64 роки
 - 65 років і старше
- 3. Укажіть свою територіальну громаду:**
 - Сумська
 - Охтирська
 - Роменська
 - Тростянецька
 - Конотопська
 - Лебединська
 - Шосткинська
- 4. Як довго ви займаєтеся волонтерською діяльністю?**
 - Менше 1 року
 - 1-3 роки
 - 3-5 років
 - Більше 5 років
- 5. Укажіть свою територіальну громаду:**
 - Сумська
 - Охтирська
 - Роменська
 - Тростянецька
 - Конотопська
 - Лебединська
 - Шосткинська
- 6. У яких видах волонтерської діяльності ви берете участь? (можна вибрати декілька варіантів)**
 - Благоустрій та озеленення
 - Соціальна допомога
 - Підтримка дітей та молоді
 - Медична допомога
 - Культурні та освітні проекти
 - Екологічні ініціативи

- Інше (вказіть)
7. **Що стало для вас головною мотивацією для початку волонтерської діяльності?**
- Бажання допомогти іншим
- Розвиток особистих навичок
- Залучення до суспільних ініціатив
- Пошук нових знайомств чи контактів
- Інше (вказіть)
8. **Як ви дізналися про можливість стати волонтером у вашій організації?**
- Через рекламу чи публікації
- По рекомендації друзів чи знайомих
- Через соціальні мережі
- Інше (вказіть)
9. **З якими труднощами ви зіткнулися під час волонтерської діяльності?**
- Брак часу
- Недостатнє фінансування чи ресурси
- Недолік організаційної підтримки
- Відсутність координації між учасниками
- Низька мотивація серед інших волонтерів
- Інше (вказіть)
10. **Чи вважаєте ви, що місцева влада підтримує волонтерську діяльність?**
- Так
- Ні
- Частково
- Не знаю
11. **Що, на вашу думку, є найбільшим бар'єром для розвитку волонтерства в вашій громаді?**
- Відсутність ресурсів
- Брак інформації та реклами
- Відсутність підтримки від місцевої влади
- Недостатня залученість мешканців громади
- Інше (вказіть)
12. **Як ви оцінюєте рівень координації між волонтерськими організаціями та місцевою владою?**
- Дуже високий
- Середній
- Низький
- Відсутній
13. **Чи маєте ви доступ до навчальних програм чи ресурсів для покращення ваших навичок у волонтерстві?**
- Так
- Ні
- Частково
14. **Що, на вашу думку, могло б покращити умови для волонтерської діяльності у вашій громаді?**
- Краща координація з місцевою владою
- Більше фінансування для волонтерських проєктів
- Наявність центрів для волонтерів (інформаційних, навчальних)
- Підвищення мотивації серед громади

- Інше (вказіть)
- 15. **Чи є у вашій громаді створені сприятливі умови для волонтерів, такі як інфраструктура (наприклад, приміщення для зустрічей, обладнання для роботи)?**
 - Так
 - Ні
 - Частково
- 16. **Як часто волонтери у вашій організації мають труднощі недостатнього фінансування чи ресурсів для реалізації проєктів?**
 - Часто
 - Іноді
 - Рідко
 - Ніколи
- 17. **Чи вважаєте ви, що ваші зусилля як волонтера мають суттєвий вплив на розвиток громади?**
 - Так
 - Ні
 - Чи не знаю, але сподіваюся
- 18. **Як ви оцінюєте рівень залученості мешканців вашої громади до волонтерської діяльності?**
 - Високий
 - Середній
 - Низький
 - Дуже низький
- 19. **Які рекомендації ви б дали для покращення волонтерської діяльності у вашій громаді? (відкрите питання для відповіді)**

Дякуємо за відповіді!

Додаток Б

Опитувальник для представників місцевого самоврядування щодо співпраці з волонтерами, які є інструментом розвитку територіальних громад

Мета: Оцінити роль місцевих органів влади у підтримці волонтерської діяльності, зрозуміти проблеми та потреби у цьому секторі, а також визначити шляхи для поліпшення співпраці між місцевою владою та волонтерськими організаціями в межах територіальної громади

1. **Укажіть територіальну громаду проживання:**
 - Сумська
 - Охтирська
 - Роменська
 - Тростянецька
 - Конотопська
 - Лебединська
 - Шосткинська
 - Інша
2. **Чи є в вашій територіальній громаді офіційно зареєстровані волонтерські**

організації?

- Так
- Ні
- Не знаю

3. **Як ви оцінюєте рівень розвитку волонтерської діяльності в межах вашої територіальної громади?**

- Дуже високий
- Високий
- Середній
- Низький
- Не розвивається

4. **Яким чином місцева влада підтримує волонтерську діяльність у межах територіальної громади?**

- Фінансово
- Інформаційно
- Логістично
- Надання інфраструктури (приміщення, технічне забезпечення)
- Важко сказати
- Інше (вказіть)

5. **Які проекти волонтерської діяльності були реалізовані в межах вашої територіальної громади в останні 2-3 роки?**

- Благоустрій та озеленення
- Соціальна допомога (підтримка малозабезпечених, людей старшого віку)
- Медична допомога та профілактика
- Організація культурних та спортивних заходів
- Екологічні ініціативи (прибирання, озеленення)
- Інші (вказіть)

6. **Які сфери територіальної громади потребують найбільше волонтерської допомоги? (можна вибрати декілька варіантів)**

- Соціальні послуги (підтримка малозабезпечених, осіб з інвалідністю)
- Освітні ініціативи (курси, тренінги)
- Благоустрій (ремонт доріг, озеленення)
- Екологія та природоохоронні заходи
- Культурні проекти (фестивалі, виставки)
- Спортивні заходи
- Інше (вказіть)

7. **Як часто місцеві органи влади взаємодіють з волонтерськими організаціями для реалізації проєктів в межах територіальної громади?**

- Регулярно
- Іноді
- Рідко
- Ніколи

8. **Яким чином місцева влада залучає волонтерів до роботи в територіальній громаді?**

- Через рекламу та інформаційні кампанії
- Організовує зустрічі та тренінги
- Через партнерства з волонтерськими організаціями
- Не залучає волонтерів
- Інше (вказіть)

9. **Які ресурси є найбільш обмеженими для підтримки волонтерської діяльності в межах вашої територіальної громади?**

- Фінансування
- Інформаційна підтримка
- Людські ресурси
- Логістична та інфраструктурна підтримка
- Не вистачає часу для планування
- Інше (вказіть)

10. **Чи є в межах вашої територіальної громади спеціальні програми чи ініціативи для залучення волонтерів?**

- Так, є спеціальні програми
- Ні, програм немає
- Є лише окремі ініціативи, але вони не систематичні

11. **Як ви оцінюєте роль волонтерів у вирішенні соціальних проблем територіальної громади?**

- Дуже важлива
- Важлива
- Помірно важлива
- Невелика
- Не важлива

12. **Які проєкти, на вашу думку, є найбільш успішними в рамках волонтерської діяльності вашої територіальної громади?**

- Очищення та благоустрій територій
- Соціальна допомога та підтримка незахищених верств населення
- Організація заходів для молоді
- Підтримка літніх людей та осіб з інвалідністю
- Проведення екологічних ініціатив
- Інші (вказіть)

13. **Яким чином ви бачите можливість покращити співпрацю між місцевими органами влади та волонтерськими організаціями?**

- Розширення фінансової підтримки
- Краща координація та комунікація
- Спільне планування та реалізація проєктів
- Проведення навчальних та інформаційних заходів для волонтерів
- Інше (вказіть)

14. **Які найбільші виклики стоять перед волонтерськими організаціями в межах територіальної громади?**

- Недостатня підтримка з боку органів місцевого самоврядування
- Відсутність мотивації серед громадян
- Обмежене фінансування
- Брак часу та ресурсів для реалізації проєктів
- Низька залученість молоді
- Інше (вказіть)

15. **Які конкретні кроки місцеві органи влади можуть зробити для створення сприятливих умов для волонтерської діяльності в межах територіальної громади?**

- Створення платформи для волонтерів
- Залучення бізнесу для підтримки волонтерських ініціатив
- Організація навчальних програм для волонтерів
- Визначення спеціальних грантів чи субсидій для волонтерських ініціатив

- Інше (вказіть)
16. **Як ви оцінюєте рівень зацікавленості мешканців вашої територіальної громади у волонтерській діяльності?**
- Дуже високий
 Високий
 Середній
 Низький
 Дуже низький
17. **Чи допомагають волонтери вирішувати проблеми у сфері екології та благоустрою територіальної громади?**
- Так
 Частково
 Ні
18. **У яких соціальних ініціативах територіальна громада потребує найбільшої допомоги від волонтерів?**
- Допомога малозабезпеченим та багатодітним сім'ям
 Підтримка осіб з інвалідністю
 Медична допомога та волонтерська підтримка в лікувальних закладах
 Проведення освітніх заходів для дітей і молоді
 Благоустрій та ремонт соціальних об'єктів
 Інші (вказіть)
19. **Чи є у вашій територіальній громаді програма для підтримки волонтерів у вигляді пільг або винагород?**
- Так
 Ні
 Планується
20. **Яким чином волонтери можуть допомогти у вирішенні транспортних проблем у вашій територіальній громаді?**
- Організація безкоштовних перевезень для соціально вразливих груп
 Допомога у плануванні маршрутів громадського транспорту
 Підтримка екологічних ініціатив
 Інше (вказіть)
21. **Як ви оцінюєте ефективність волонтерської діяльності в вашій територіальній громаді в порівнянні з іншими громадами?**
- Дуже ефективно
 Ефективно
 Не дуже ефективно
 Невідомо
21. **Як змінилася роль волонтерів у вашій територіальній громаді після початку повномасштабного вторгнення?**
- Зросла значно
 Зросла, але не суттєво
 Залишилася на тому ж рівні
 Зменшилась
22. **У яких основних сферах територіальної громади волонтери здійснювали свою допомогу під час повномасштабного вторгнення? (можна вибрати декілька варіантів)**
- Допомога особам зі статусом ВПО
 Медична допомога та надання першої домедичної допомоги

- Збір і доставка гуманітарної допомоги
- Організація прихистку для біженців
- Підтримка сил оборони та волонтерів, які працюють на передовій
- Очищення територій та ліквідація наслідків бойових дій
- Інше (вказіть)

23. Як ви оцінюєте організацію волонтерської діяльності в територіальній громаді під час повномасштабної війни?

- Дуже ефективно
- Ефективно
- Середньо
- Не ефективно
- Важко оцінити

24. Які основні виклики виникли для волонтерів під час повномасштабного вторгнення?

- Недостатня координація між волонтерськими організаціями
- Нестача ресурсів і фінансування
- Відсутність безпеки при виконанні завдань
- Залучення нових волонтерів в умовах війни
- Нестача спеціальних навичок для роботи в екстрених умовах
- Інше (вказіть)

25. Яка роль місцевої влади у підтримці волонтерської діяльності під час повномасштабного вторгнення?

- Забезпечення волонтерів ресурсами (їжею, транспортом, технікою)
- Координація гуманітарної допомоги
- Інформаційна підтримка
- Організація місць для тимчасового розміщення біженців
- Допомога у захисті волонтерів і забезпеченні їхньої безпеки
- Ніякої допомоги не було надано
- Інше (вказіть)

26. Як волонтери в територіальній громаді змогли адаптувати свою діяльність під час повномасштабного вторгнення?

- Перехід на дистанційну роботу
- Підтримка військових та організація допомоги фронту
- Встановлення нових форм співпраці з міжнародними організаціями
- Залучення місцевих підприємств до волонтерських ініціатив
- Інше (вказіть)

27. Чи змінилася взаємодія волонтерів із місцевими мешканцями територіальної громади під час війни?

- Так, стало більше підтримки і співпраці
- Ні, взаємодія залишилась на тому ж рівні
- Зменшилась кількість активних волонтерів серед місцевих
- Важко сказати

Дякуємо за відповіді!